

Can the Author of 'Can the Subaltern Speak' Act?

Spivaks essä i relation till 'French theory' i USA

Jens Amborg

Kandidatuppsats Höstterminen 2015

Institutionen för idé- och lärdomshistoria

Uppsala Universitet

Handledare: Torbjörn Gustafsson Chorell

Can the Author of 'Can the Subaltern Speak?' Act? Spivaks essä i relation till French theory i USA

Uppsala universitet: Inst. för idé- och lärdomshistoria, Kandidatuppsats, hösttermin, 2015.

Abstract

The purpose of this bachelor thesis is to analyze some aspects of the historical surroundings in which Gayatri Chakravorty Spivak wrote her famous essay "Can the Subaltern Speak?". From a historical perspective, inspired by Quentin Skinner, I examine how Spivak in a context of French theory in U.S. academy criticized Michel Foucault and defended Jacques Derrida. In the first part of my analysis I relate Spivak's essay to the "Foucault and Derrida debate" of the sixties and seventies. I argue that many aspects of Derrida's early critique of Foucault, and many of the themes of that debate in general, was rhetorically repeated by Spivak in "Can the Subaltern Speak?". In the second part of my analysis, I discuss how *Foucault* and *Derrida* in the context of U.S. academy were, rather than empirical persons, turned into common nouns well incorporated into the academic language. In this context, where Spivak appeared, I analyze how the "notions" *Foucault* and *Derrida* was disputed. I argue that Spivak, during several years before she wrote "Can the Subaltern Speak?", had been trying to refute anglophone marxist and postcolonial intellectuals who criticized Derrida. These critics, including Terry Eagleton, Perry Anderson and Edward Said, had been blaming Derrida for being unhistorical, politically evasive and merely textualistic. My argument is that Spivak sought to defend Derrida towards these critics in "Can the Subaltern Speak?". In this context, her aim was to emphasize the efficiency of Derrida's deconstruction as a political tool for marxist, feminist and Third world intellectuals.

Key Words: Spivak, Can the Subaltern Speak?, French theory, Foucault, Derrida, Eagleton, Anderson, Said, Skinner.

Innehåll

Inledning	1
Tidigare forskning	2
Metod och teori	4
French theory: en amerikansk uppfinning	6
Disposition	7
Debatten mellan Foucault och Derrida	8
Representation och det objektifierade som subjekt: att ge det tystade en röst	9
Den egna positionen och Foucaults episteme	13
Debatten om Foucault och Derrida	17
Terry Eagleton och Perry Anderson	18
Edward Said	25
Avslutning	32
Käll- och litteraturförteckning	35

Inledning

Foucault deals with real history, real politics, and real social problems; Derrida is inaccessible, esoteric, and textualistic. The reader is probably well acquainted with this received idea.

– Gayatri Chakravorty Spivak, "Can the Subaltern Speak?"

Under början av 1980-talet hade den våg av "French theory" som slagit in över den amerikanska universitetsvärlden nått en sådan styrka att många av de franska intellektuella som brukar räknas till denna rörelse hade fått ett inflytande i USA som vida översteg det de hade i sitt hemland Frankrike. Det talades om en fransk teoretisk invasion jämförbar med den invasion av brittisk popmusik som hade skett något decennium tidigare.¹ Åsikterna kring denna nya akademiska trend var självklart många och vitt spridda. Vissa menade att hela rörelsen var förkastlig. Andra ställde upp Michel Foucault och Jacques Derrida som motpoler där Foucault ansågs vara en viktig politisk tänkare som analyserade sociala realiteter, medan Derrida å sin sida var en textualist helt utan intresse för politiska eller historiska frågor. En teoretiker som inte alls höll med om det här var Gayatri Chakravorty Spivak. Hon hade tidigt översatt Derridas kanske mest grundläggande verk, *De la grammatologie* (1967, i översättning 1976 som *Of Grammatology*), efter att av en slump ha kommit i kontakt med boken i början av sjuttioalet. Derrida skulle framöver bli Spivaks ständiga referens och teoretiska utgångspunkt. I hennes kanske mest uppmärksammade text, essän "Can the Subaltern Speak?" (1985, publicerad i tryck först 1988)², utsatte hon Foucault (och Gilles Deleuze) för en mycket hårt svidande kritik, hon hävdade istället att den verkligt radikala potentialen fanns att hitta i Derrida och Marxs texter.

Mitt syfte i denna uppsats är att utforska hur Spivak genom "Can the Subaltern Speak?" inte bara attackerade Foucault och Deleuze, utan hur hon därmed, och desto mer, också gjorde ett tydligt ställningstagande och vände sig mot en stor del av de sammanhang hon omgavs av. Spivaks text är givetvis väldigt uppmärksammad och otaliga böcker, artiklar, uppsatser med mera har skrivits om henne och hennes verk. Vad som enligt mig däremot inte

¹ François Cusset, *French Theory: How Foucault, Derrida, Deleuze & co Transformed the Intellectual Life of the United States* [2003], eng. övers. (Minneapolis: 2008), s. 2, 10.

² Gayatri Chakravorty Spivak, "Can the Subaltern Speak?", i *Marxism and the Interpretation of Culture*, red. C. Nelson & L. Grossberg (Houndmills: 1988).

uppmärksamhets nog är den koppling som texten har till tidigare diskussioner och debatter. Jag menar att Spivaks text kan läsas som en handling och reaktion mot kontexten runt henne. Jag vill hävda att en text aldrig kan läsas som en evig idé som svarar på eviga frågor, utan en text måste läsas som en reaktion i ett sammanhang. Den bakgrund utifrån vilken jag vill försöka förstå Spivaks text är de debatter och diskussioner om Foucault och Derrida som pågick inom den amerikanska akademien i samband med att French theory fick ett ökat inflytande. De frågeställningar jag utgår ifrån är: *Hur förhöll sig Spivak i sin essä "Can the Subaltern Speak?" till Foucault och Derrida? Hur stod hennes ställningstagande i relation till genomslaget för "French theory" i amerikansk akademi? Hur (re-)agerade Spivak mot denna kontext och hur försökte hon omvärdera "begreppen" Foucault och Derrida?*³

Mer konkret kommer jag att fokusera på tre olika akademiker från denna tid för att relatera Spivaks text till dessa. Dels två brittiska marxister som delvis var verksamma i USA vid denna tid, nämligen Perry Anderson och Terry Eagleton, och slutligen den postkoloniala teoretikern Edward Said. Denna avgränsning kan på ett sätt sägas vara baserad helt enkelt på att Spivak själv i "Can the Subaltern Speak?" explicit vänder sig mot dessa tre och deras tolkningar av Derrida. Men det finns också goda anledningar till att det är just dessa tre som Spivak vänder sig mot. De förstnämnda var två av de mest framstående marxisterna inom den anglosaxiska världen vid denna tid, ett sammanhang som Spivak med sitt intresse för Marx till stor del verkade inom. Liknande samband med Spivak gäller även Said, men i det fallet därför att han kanske var den mest tongivande amerikanska akademikern som lyfte frågor kring västerlandets relation till omvärlden, ett annat centralt tema för Spivak.

Tidigare forskning

Min ingångspunkt att läsa Spivaks text som en handling och reaktion i sin historiska samtid är relativt originell i förhållande till tidigare forskning om Spivak. Denna har främst en filosofisk eller litteraturvetenskaplig utgångspunkt; med det menar jag ett perspektiv där frågor om historia och kontext inte sätts i centrum. Inom detta område finns främst fyra monografier

³ Vad jag menar med "begreppen *Foucault* och *Derrida*" utvecklar jag under rubriken "French theory: en amerikansk uppfinning".

fokuserade på Spivak och hennes tänkande.⁴ Även om alla dessa verk har stora förtjänster och utgör en viss grund för min egen undersökning, så innehåller ingen av dem ett utpräglat historiskt perspektiv. Inget av dessa verk fokuserar på att läsa Spivak i relation till en kontext på det sätt som utgör målet för denna uppsats. Härutöver finns givetvis en mängd artiklar och dylikt som behandlar olika aspekter av Spivaks tänkande. Inom denna kategori vill jag framförallt framhålla den ambitiösa antologin *Can the Subaltern Speak? Reflections on the History of an Idea* som i linje med titeln är fylld av reflektioner kring just den essä som utgör mitt studieobjekt.⁵ I denna antologi finns två olika versioner av Spivaks essä tryckta tillsammans med åtta övriga texter av andra författare som kommenterar essän. Den idéhistoria som bokens undertitel syftar på är främst en verkningshistoria; hur essän har mottagits, använts och kan användas idag är mer genomgående teman än hur texten kom till. Det är de filosofiska argumenten och ”the relevance that Spivak’s essay continues to possess today”,⁶ som står i centrum för majoriteten av texterna. Det här är något som generellt gäller för de flesta andra texter som berör Spivak och ”Can the Subaltern Speak?”. Jag säger på intet sätt att ett mer filosofiskt angreppssätt behöver vara felaktigt eller sämre än min egen position, det finns tvärtom stora fördelar med ett sådant perspektiv. Alla de författare jag här har nämnt visar hur det på ett fruktbart sätt går att använda Spivaks teori som ett kritiskt verktyg; att denna kan användas för att betrakta nutida fenomen på ett nytt sätt och därigenom försöka skapa förändring. Men jag menar, å andra sidan, att det också kan finnas en stor poäng i att läsa Spivaks välkända essä som ett viktigt verk och en konkret handling där och då den skrevs, och inte som en tidlös riktlinje för senare teoretiskt tänkande. Jag menar att det även är viktigt att kartlägga hur det fanns en större bakomliggande debatt som Spivak tar del i och reagerar mot. En sådan undersökning kan dels bidra till att bättre förstå Spivak och hennes tänkande genom att tillföra ett tidigare utforskat perspektiv. Jag menar också att detta är ett effektivt sätt att framhäva hennes originalitet i sin tid; att understryka hur hon deltar i en större diskussion och hur hon interagerar med och skiljer sig från andra tänkare i det sammanhanget. Jag vill därför tränga bortom det filosofiska perspektivet och fokusera på

⁴ Stephen Morton, *Gayatri Chakravorty Spivak* (London, 2003); Stephen Morton, *Gayatri Spivak: Ethics, Subalternity and the Critique of Postcolonial Reason* (Cambridge, 2007); Sangeeta Ray, *Gayatri Chakravorty Spivak: In Other Words* (Malden, 2009); Mark Sanders, *Gayatri Chakravorty Spivak: Live Theory* (London, 2006).

⁵ Rosalind C. Morris (red.), *Can the Subaltern Speak? Reflections on the History of an Idea*, (New York, 2010).

⁶ Morris, ”Introduction”, i *Can the Subaltern Speak? The History of an Idea*, red. R. Morris (New York, 2010), s. 2.

texten som handling, hur den (re-)agerade mot andra texter från tiden som föregick den. Detta resonemang utvecklar jag ytterligare under nästa rubrik.

En typ av forskning som inspirerar mig och som jag snarare ansluter mig till finns framförallt i idéhistorikern François Cussets bok *French Theory: How Foucault, Derrida, Deleuze, & Co. Transformed the Intellectual Life of the United States*. Denna bok erbjuder ett icke-filosofiskt betraktelsesätt där fokus ligger på det amerikanska skapandet av enheten French theory. Detta återkommer jag till nedan under rubriken ”French theory: en amerikansk uppfinning”. Det viktiga hos Cusset för mig är i alla fall hur han läser receptionen av de många franska (post-)strukturalistiska teorierna i USA i ett konkret sammanhang, en historisk kontext. Jag vill ta fasta på den kontext som Cusset skisserar i sin bok och försöka läsa Spivaks essä inom denna. Det sätt på vilket jag framförallt skiljer mig från Cusset är att jag till skillnad från honom gör en form av fallstudie där jag studerar på en mikronivå och tar en enda text som min utgångspunkt. Den text som jag undersöker är givetvis en del av det större sammanhang som Cusset beskriver. Men jag menar att det kan vara nog så intressant att undersöka en detalj i förhållande till sammanhanget, som det är att undersöka sammanhanget för sig. En forskare som delvis behandlar Spivak på det sätt som jag är intresserad av att göra är Bart Moore-Gilbert som i sin bok *Postcolonial Theory: Contexts, Practices, Politics* på en ganska generell nivå relaterar Spivak och ”Can the Subaltern Speak?” till Edward Said (som alltså är en av de tre teoretiker som jag vill diskutera Spivaks förhållande till). Moore-Gilberts text är en bra början på det jag är intresserad av att göra men han går inte riktigt in på djupet i den utsträckning som jag hoppas kunna göra. Därför utvecklar och kompletterar jag hans resonemang genom att dels utförligare diskutera Spivaks relation till dåtida anglosaxisk marxism, och dels fördjupa diskussionen om Said genom att dra hans resonemang ett steg längre och på ett tydligare sätt förankra det i specifika texter.

Metod och teori

Jag har hittills återkommande nämnt att jag är intresserad av att närma mig Spivaks ”Can the Subaltern Speak?” genom att försöka betrakta texten som en handling i ett sammanhang; som en (re-)aktion mot sin samtid och närmiljö. Dubbeltydigheten i (re-)aktion är för mig viktig: först betydelsen *reaktion*, alltså någonting som görs som svar på något annat; men dessutom på samma gång en *aktion*, alltså en handling i önskan om att förändra något. Min teoretiska

bas för detta sätt att betrakta en text på ligger framförallt i den brittiska idéhistorikern Quentin Skinners verk.⁷ Han vänder sig polemiskt mot alla de som försöker läsa idéhistorien som en samling försök att besvara samma tidlösa frågor. Enligt honom kan vi inte jämföra hur Platon och Hobbes talade om staten, för de talade helt enkelt inte om samma sak när de sa *stat*. Istället måste vi förstå vad begreppet stat betydde för dem i deras samtid; vilka politiska implikationer som fanns i detta begrepp just då och vad som Platon och Hobbes kunde tänka sig vilja uppnå genom att diskutera *stat* på ett visst sätt. Skinner har specialiserat sig på rigida läsningar av de kontexter som omgärdade texters tillkomst för att försöka peka ut vad i den egna samtiden som en författare vände sig mot eller argumenterade för i sitt sammanhang. På samma sätt vill jag alltså betrakta Spivaks text.

Runt Skinner och ett antal andra teoretiker har det utvecklats en hel skola som bygger på den här typen av historiska perspektiv. Det absolut vanligaste studieobjektet för deras analyser är klassiska politisk-filosofiska verk. Skinners intresse ligger till exempel främst i tiden 15-1600-tal och Machiavelli, Hobbes, med fleras verk. I relation till den här traditionen intar mitt arbete en ganska udda roll med tanke på att mitt undersökningsobjekt, alltså Spivaks essä, utan problem kan påstås tillhöra samtiden. Jag ser dock inte detta som ett hinder för mig utan snarare som en utmaning. Även en trettio år gammal text som ofta betraktas som dagsaktuell kan tolkas utifrån ett historiskt perspektiv. Utgångspunkten för min uppsats är ju att det finns viktiga aspekter vad gäller kontexten kring ”Can the Subaltern Speak?” som inte uppmärksammas nog.

Den här utgångspunkten ska absolut inte förstås som ett anspråk på att ge en heltäckande bild som fullständigt kan förklara eller avslöja Spivaks essä. En viktig grundtanke för mig är istället att en kontextuell helhetsbild är en utopi, någonting som ej kan existera. Istället vill jag hänvisa till idéhistorikern Victoria Farelds begrepp *contexts in flux* som understryker att det alltid finns en mängd olika kontexter som kan ge olika perspektiv och skapa olika förståelser av samma text.⁸ Här är det alltid idéhistorikerns uppgift att själv välja ut den eller de kontexter som hen finner lämpliga. På så vis kan historisk forskning aldrig ses som en spegel av det förgångna, utan istället är historiskt arbete nuets försök att

⁷ Samlingsverket *Meaning and Context* som är en god introduktion till Skinner, i denna bok är många av Skinners viktigaste texter och reaktioner på dessa samlade tillsammans. Quentin Skinner, *Meaning and Context: Quentin Skinner and his Critics*, red. J. Tully (Cambridge, 1988).

⁸ Victoria Fareld, ”Contexts in Flux: Textual Concerns for the Historian of Ideas”, *Ideas in History: The Nordic Society for the History of Ideas*, vol. II, nr. 3 (2007). se framförallt hennes diskussion om Skinner, s. 49ff. 49-51.

skapa mening i dåtiden. Mitt enda anspråk i denna uppsats är således att presentera en kontext bland alla de oändligt många som går att tänka sig, en kontext som jag hävdar är av stor betydelse och som jag menar kan bidra till dagens produktion av förståelser. Min tolkning är således avgränsad och berör enbart vissa delar av den text och den kontext som jag undersöker. Detta kan synas vara ett betraktelsesätt som avviker från Skinners rigida forskningsprogram. Men trots flera eventuella avvikelser från det skinneriska programmet är det ändå den tradition, som sträcker sig tillbaka till R. G. Collingwood och J. L. Austin, men som förmodligen är som skarpast uttalad i Skinners texter, som utgör den teoretiska inspirationen för min läsning av Spivak. Som jag flera gånger återkommit till innebär det här alltså att jag vill betrakta texten som en reaktion mot sin samtid, som en handling i önskan att förändra någonting där och då.

French theory: en amerikansk uppfinning

När jag talar om "French theory" gör jag det i linje med idéhistorikern François Cussets förståelse av termen, det vill säga att jag ser French theory som *en amerikansk uppfinning*.⁹ Det är först i USA som alla dessa vitt skilda texter, teorier och författare som samlas under detta paraplybegrepp blir en enhet. En andra viktig punkt att vara medveten om är att det också är ett begrepp skapat i efterhand, alltså en term som beskriver något som på sin tid inte hade något klart samlande begrepp på det vis som det har idag. Detta kan aldrig betraktas som en avsaknad i den tidens förståelse, utan tvärtom är det ett exempel på hur nutiden kategoriserar någonting som på den tiden, och framförallt i Frankrike, sågs som mindre enhetligt.¹⁰ Även Lotringer och Cohen talar i inledningen till sin antologi om French theory om "the false impression of 'unity' to French theory".¹¹ Mitt begrepp French theory är alltså en analytisk term som jag använder för att beteckna hur en mängd olika franska teoretiker och

⁹ Talande för detta är att den första delen av Cussets bok *French Theory* går under titeln "The Invention of a Corpus" samt att även dess franska originaltitel är *French Theory...* Jmf. Lotringer & Cohen som även de slår fast att "'French theory' is an American invention". Sylvère Lotringer & Sande Cohen, "Introduction: A Few Theses on French Theory in America", i *French Theory in America*, red. S. Lotringer & S. Cohen (New York, 2001), s. 1.

¹⁰ Jmf. Cusset, *French Theory*, s. 8-9.

¹¹ Lotringer & Cohen, *French Theory in America*, s. 8.

teorier i USA klumpades ihop i samma kategori under sent sextiotal och ett par decennier framåt.¹²

Ytterligare en sak som jag vill ta fasta på är hur Cusset understryker att de franska teoretikernas egennamn i USA omvandlades från att beteckna empiriska individer eller personer, till att istället bli anonyma substantiv; samlingsnamn för ett antal idéer. *Foucault* och *Derrida* blev helt enkelt invävda i det amerikanska akademiska vardagsspråket som något annat än personnamn: ”*Inventing French theory thus signifies nothing other than becoming able, through rhetorical turns and lexical ruses, to make Foucault or Derrida not so much into references as into common nouns, a form of discourse’s very breath.*”¹³ Detta sätt att betrakta dessa egennamn (*Derrida*, *Foucault*, o.s.v.) som substantiv väl involverade i språket är något som jag vill ta fasta på i min undersökning. Detta synsätt gör det möjligt för mig att på ett tydligare sätt läsa debatten om Foucault och Derrida som en kamp, inte om personer, utan om substantiv i form av paraplybeteckningar för sätt att tänka. Jag vill dra Cussets resonemang ett steg till och hävda att *Foucault* och *Derrida* även själva blir begreppsliga kategorier som kan förnyas och fyllas med nya innebörder och olika värderingar. Det här är en viktig utgångspunkt i min uppsats för att på ett tydligt sätt kunna analysera hur mina källors författare försökte lägga in olika betydelser med olika värderingar i dessa ”substantiv”. När jag alltså säger att Spivak kritiserade Foucault, eller försvarade Derrida, så är det de amerikanska begreppsliga uppfinningarna *Foucault* och *Derrida* som jag talar om mer än någonting annat.

Disposition

Jag inleder min uppsats med att jämföra hur Spivaks kritik mot Foucault i ”Can the Subaltern Speak?” på många sätt, både tematiskt och metodologiskt, liknar de förebråelser som Derrida riktat mot Foucault två decennier tidigare. I detta avsnitt presenteras dels de flesta delar av ”Can the Subaltern Speak?” som är relevanta för min uppsats, dessutom förtydligas hur Spivak i denna text tar tydlig ställning mellan Foucault och Derrida till den senares favör. Utifrån denna grund går jag vidare till en diskussion om Spivaks idéhistoriska kontext under

¹² Begreppet ”French theory” förekommer på ett fåtal ställen i mitt källmaterial, istället är de samlande begrepp mina källor använder oftast ”structuralism” eller ”poststructuralism”. Då distinktionen däremellan sällan intar en viktig ställning i min undersökning kommer jag dock hålla mig till beteckningen ”French theory”.

¹³ Cusset, *French Theory*, s. 92.

de år som föregick ”Can the Subaltern Speak?” och framförallt en fördjupad diskussion av hennes relation till Perry Anderson, Terry Eagleton och Edward Said. Här kommer jag argumentera för att dessa tre på olika sätt var viktiga samtalsmotståndare för Spivak i ”Can the Subaltern Speak?” och hur Spivak under flera år innan denna text vänt sig mot just de tre.

Debatten mellan Foucault och Derrida

Genomgående i ”Can the Subaltern Speak?” (1985) kritiserade Spivak de två franska akademikerna Michel Foucault och Gilles Deleuze på en rad punkter. Hon argumenterade bland annat för att de på ett alltför lättvindigt vis hade antagit att utsatta grupper kunde tala för sig själva och aldrig mer behövde representeras. Spivak framhöll tvärtom hur det finns en stor mängd människor i världen, framförallt fattiga kvinnor utanför västvärlden, som befinner sig i en så pass utsatt position att de inte kan föra sin egen talan. Det finns inget språk eller någon position utifrån vilka dessa människor kan föra *sin* talan. Spivak argumenterade för att Foucault och Deleuze – genom att ha avlagt sig ansvaret för att representera någon eller att tala i någons ställe och att ha hävdats att de själva som intellektuella inte var subjekt utan enbart kunde förse de kämpande massorna med teoretiska verktyg som de skulle bruka i sin kamp – inte gjort mycket annat än att ha maskerat sin egen position. Spivak försökte visa hur de därigenom hade dolt den ideologi och de intressen som de ofrånkomligen var kopplade till i sina positioner som västerländska intellektuella. En föredömlig teoretisk utgångspunkt framhöll Spivak istället i Jacques Derridas verk. Derrida hade cirka 20 år tidigare själv utsatt Foucault för en rigid kritik. Han hade gått hårt åt Foucault i föreläsningen ”Cogito och vansinnets historia” (1963) inför bland andra Foucault själv som åhörare. Hans kritik handlade främst om Foucaults tolkning av Descartes *cogito* och dess historiska betydelse i Foucaults avhandling *Vansinnets historia* (1961), men kritiken innehöll även många attacker på Foucaults generella utgångspunkter. Det här var starten på en långdragen polemik mellan de två. Foucault hade visserligen vid tiden efter föreläsningen visat viss tacksamhet över Derridas inlägg, men när Foucault långt senare, 1972, uttryckligen svarade på kritiken gjorde han det med kraft. Resultatet blev att Derrida och Foucault från och med den senares svar bröt

kontakten och höll avstånd från varandra i nästan tio års tid.¹⁴ I det här avsnittet vill jag försöka argumentera för att ”Can the Subaltern Speak?” på många vis var en upprepning av den kritik som Derrida hade riktat mot Foucault under sextiotalet. Jag menar att Spivak kritiserade Foucault för liknande frågor, och på ett dylikt sätt som Derrida hade gjort två decennier tidigare.¹⁵

I min analys är jag främst intresserad av att lyfta fram två olika sorters paralleller mellan Foucault och Derridas tidigare debatt och Spivaks senare kritik. Det första jag vill uppmärksamma i debatten mellan Derrida och Foucault är *tematiska likheter* med ”Can the Subaltern Speak?”. Jag vill försöka visa hur deras debatt i många aspekter rörde sig kring frågan i vilken mån det var möjligt att tala för någon annan, eller i vilken mån det gick att låta en förtryckt person eller grupp tala för sig själv. En fråga som var minst sagt central i ”Can the Subaltern Speak?”. Den andra mycket viktiga aspekten som jag vill uppmärksamma är Derridas *metodologiska likheter* med Spivaks text. Jag vill koncentrera mig på hur Derrida plockade upp många av Foucaults egna begrepp och utvecklade de farhågor Foucault själv tidigare uttalat.¹⁶ Detta är av betydelse då jag senare vill visa hur Spivak kritiserade Foucault på ett snarlikt vis.

Representation och det objektifierade som subjekt: att ge det tystade en röst

I ”Can the Subaltern Speak?” utförde Spivak en kritisk läsning av det samtal mellan Foucault och Deleuze som hade publicerats under rubriken ”Intellectuals and Power” (1972). Spivak kritiserade här dessa två franska intellektuella för att på ett alltför onyanserat sätt förkasta begreppet *representation*. Foucault och Deleuze hade i sitt samtal unisont argumenterat för att massorna inte längre var i behov av någon som skulle föra deras talas. Foucault hade sagt: ”In the most recent upheaval, the intellectual discovered that the masses no longer need him to gain knowledge: they *know* perfectly well, without illusion, they know far better than he and

¹⁴ Didier Eribon, *Michel Foucault: (1926-1984)* [1989], sv. övers. (Höör, 1991), s. 253ff.

¹⁵ Jmf. Moore-Gilbert som också argumenterar för det här. Bart Moore-Gilbert, *Postcolonial Theory: Contexts, Practices, Politics* (London, 1997), s. 82f.

¹⁶ Jag menar att Derridas kritik främst utgick från de problem Foucault själv presenterat i förordet till *Vansinnets historia:s* första utgåva. Jmf. Jean Khalfa, ”Introduction”, i Michel Foucault, *History of Madness*, red. J. Khalfa (London, 2006), s. xxiii; James Seferin, ”Derrida, Foucault and ’Madness, the Absence of an Œuvre’ ”, *Meta. Research in Hermeneutics, Phenomenology, and Practical Philosophy*, vol. III, nr. 2 (2011), s. 381, 384.

they are certainly capable of expressing themselves.”¹⁷ Deleuze hade å sin sida förklarat att de intellektuella inte längre kunde anses vara representerande subjekt; de intellektuella ansågs förvisso vara teoretiker, men teori och praktik var enligt Deleuze inte längre motsatser utan bara två sidor av samma kamp som i växelverkan med varandra bidrog till att överkomma de problem som arbetarkampen ställdes inför.¹⁸ Spivak kritiserade dem i ”Can the Subaltern Speak?” för att använda begreppet *representation* på ett alldeles för ensidigt vis. För att visa upp detta begrepps mångtydighet gick hon tillbaka till Marx och tyskans distinktion mellan *vertreten* (representera som i att (politiskt) ställföreträda) och *darstellen* (representera som i att (konstnärligt) framställa). Hon hävdade att det var nödvändigt att reflektera över denna distinktion vid en diskussion av begreppet representation. Spivaks kritik byggde i slutändan på frågan om den subaltern kunde tala. Alltså om det gick, att som Foucault och Deleuze hade gjort, förutsätta att människor (inte minst kvinnor i ”tredje världen”) levandes under förtryck kunde tala för sig själva.¹⁹ Gick det att så enkelt förutsätta att subalternerna (som kvinnor) kunde föra sin egen talan och bli hörda? var frågan som Spivak ställde. Hennes eget svar var nekande.

Jag menar att liknande problem hade utgjort en viktig del av Derridas kritik av Foucault. Även där fanns förebråelser mot att Foucault på ett alltför förenklat vis antagit att förtryckta kunde göra sin röst hörd. Derrida tolkade i sin föreläsning ”Cogitot och vansinnets historia” (1963, trycktes 1967 i *L'écriture et la différence*)²⁰ Foucaults projekt som ett försök att skriva vansinnets egen historia eller historien om vansinnet självt (*l'histoire de la folie elle-même*); det vill säga att göra vansinnet till bokens subjekt i den dubbla betydelsen att

¹⁷ Deleuze, Gilles & Michel Foucault, ”Intellectuals and Power” [1972], eng. övers. i Michel Foucault, *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*, red. D. F. Bouchard (Ithaca, 1977)., s. 207. Jmf. Gilles Deleuze & Michel Foucault, ”Les intellectuels et le pouvoir” [1972], i Michel Foucault, *Dits et écrits II 1970-1975*, red. D. Defert & F. Ewald (Paris, 1994), s. 308.

¹⁸ ”Intellectuals and Power”, s. 205ff. ”Les intellectuels et le pouvoir”, s. 307f.

¹⁹ Jag har valt den svenska översättningen ”subaltern” trots ordets brist på elegans för att tydligt markera att detta är ett begrepp med en speciell innebörd hos Spivak. Det är även den översättning som används i den svenska översättningen av Monica Berntsson och Mikela Lundahl. Jmf. ”Kan den subaltern tala?” [1988], sv. övers. i *Postkoloniala studier*, red. Konstfack (Stockholm, 2002). Det är viktigt att framhäva att det hos Spivak kan tydas någon form av distinktion mellan ”förtryckt” och ”subaltern”: den förre kategorin innefattar främst de grupper som Foucault och Deleuze menade kunde tala för sig själva, medan subalternerna betecknar de som Spivak hävdade att de franska intellektuella hade glömt bort när de oreflekterat utropade allas förmåga att tala för sig själva. Jmf. Spivak, ”Can the Subaltern Speak?”, s. 283.

²⁰ Det är till denna tryckta (och reviderade) version jag kommer hänvisa. Inte minst p.g.a. att det är den versionen som Spivak refererat till.

vansinnet både blev bokens ämne och dess talande subjekt.²¹ Foucault hade enligt Derridas tolkning velat ge det tystade vansinnet en röst, göra det objektifierade till ett subjekt. Att skriva vansinnets egen historia på detta vis var, enligt Derrida, Foucaults projekts hela värde och originalitet, men det var också hans projekts omöjlighet. Foucault hade nämligen själv uttryckt att den svåraste delen av hans bok hade varit att hitta ett framställningssätt och språk som kunde användas i skrivandet av vansinnets historia. Foucault hade oroat sig därför att han antagit att vansinnet, som en historiskt skapad kategori, ständigt var förtryckt och exkluderat av språket; i synnerhet av psykiatrins språk men även allmänt av *förnuftets språk*.²² Foucault hade skrivit att han därför var tvungen att utgå ifrån ett språk som inte stödde sig på de vetenskapens och moralens begrepp som distanserade den moderna människan från vansinnet, samtidigt som han var tvungen att bruka ett språk som till fullo kunde förstås.²³ Precis det här resonemanget var det som Derrida utvecklade i ”Cogitot och vansinnets historia”. Hans tolkning var alltså att Foucault, genom att ha gjort vansinnet både till sitt verks ämne och talande subjekt, hade försökt undkomma den objektifierande fällan som det rationella språket utgjort; alltså ett försök att ta sig ur den totalitära ordning som (enligt Foucault) gjort våld på vansinnet.²⁴ Derrida drog dock Foucaults egen farhåga om språkets exkluderande funktion ett steg längre när han uttryckte att det inte existerar något västerländskt språk som inte förtrycker det som Foucault kallade ”vansinnet”.²⁵ Utifrån Foucaults antaganden, att förnuftet hade stängt in vansinnet och att han själv därför var tvungen att ta avstånd från förnuftet, menade Derrida att Foucault enligt sin egen logik borde bli tvungen att avstå från allt språk kopplat till det västerländska förnuftet. Derrida hävdade att Foucault inte kunde representera vansinnet då det framställningssätt han hade för handen, ett västerländskt språk, ständigt skulle kvarstå på förnuftets sida. Derrida skrev:

Uttrycket ’utsäga själva vansinnet’ [*dire la folie elle-même*] är motsägelsefullt i sig. Att utsäga vansinnet utan att förpassa det till objektivitet är samma sak som att låta det utsäga sig självt.

²¹ Jacques Derrida, ”Cogito et histoire de la folie”, i *L’écriture et la différence*, (Paris: 1967), s. 56. Notera att franskans *sujet* (likt engelskans *subject*) har en dubbeltydighet, det betyder alltså å ena ämne/tema och å andra sidan en aktör (ett talande subjekt). Begreppet *subject* blir ännu mer mångtydigt när det används av Spivak i och med att det på engelska även betyder ”undersåte”.

²² Michel Foucault, *Folie et déraison: L’histoire de la folie à l’age classique* (Paris, 1961), ix-x.

²³ Foucault, *Folie et déraison*, s. ix-x.

²⁴ Derrida, ”Cogito et histoire de la folie”, s. 56f.

²⁵ Derrida, ”Cogito et histoire de la folie”, s. 58.

Men vansinnet är till sitt väsen något som inte kan utsägas: det är 'en frånvaro av verk' [*l'absence d'œuvre*], säger Foucault i en djupsinnig formulering.²⁶

Problematiken Derrida uppställde var att om Foucault skulle representera "vansinnet" genom att tala om det skulle han ofrånkomligen förpassa det till objektivitet. Men något annat alternativ var inte möjligt, för vansinnet var enligt Foucaults definition det som inte kan tala: frånvaro av verk. I slutet av föregående citat är den metodologiska likheten med Spivak som jag vill uppmärksamma tydlig, alltså hur Derrida ständigt i sin kritik av Foucault plockade upp hans egna begrepp. Derrida utgick ifrån Foucaults antagande att vansinnet var exkluderat av förnuftets språk, men han drog det ett steg längre och slog fast att vansinnet då måste vara exkluderat av allt vårt språk, för allt vårt språk hör till förnuftet. På samma sätt plockade han också upp Foucaults begrepp 'frånvaro av verk' för att visa hur Foucault själv redan hade klargjort att vansinnet inte kunde föra sin egen talan. Båda mina poänger framgår här: det var en debatt om representation där det var fråga om vem som kunde tala för sig själv eller för någon annan; det var en debatt där Derrida attackerade Foucault med den senares egna begrepp. Derridas problemformulering här var enligt mig inte alls olik den som Spivak senare brottades med i sin essä; att tala i någons ställe var även för henne någonting som med säkerhet skulle leda till ett objektiviserande, men samtidigt var frågan: kan den subalterna tala? Var inte även den subalterna en frånvaro av verk och inget annat? Det lustiga i sammanhanget är som jag redan försökt antyda att Derridas (och för den delen Spivaks) kritik var mycket lik den som Foucault själv utvecklat. I förordet till *Vansinnets historia* skrev Foucault att det i den västerländska kulturen fanns en uteslutningsstruktur som har använts för att förklara att ett visst tal inte var språk, att en viss gest inte var handling (*œuvre*) och att en viss figur inte hade rätt till någon plats i historien.²⁷ Samma resonemang skulle kunna överföras direkt till Spivaks essä. Den subalterna var för henne den som inte kunde tala.²⁸ Det var ingen essentiell benämning utan en position som jag menar är jämförbar med Foucaults benämning frånvaro av verk. Det var en position utifrån vilken vissa saker inte blev till tal och inte kunde förstås

²⁶ Derrida, "Cogitot och vansinnets historia" [1967], sv. övers., *Arche*, vol. 34-35, (2011), s. 82. Jmf. Derrida, "Cogito et histoire de la folie", s. 68. Foucault hade definierat vansinnet som "frånvaro av verk" - *l'absence d'œuvre*. Foucault, *Folie et déraison*, s. v-vi. Franskans *œuvre* har en övergripande betydelse av något skapat eller utfört; ett arbete/verk, en gärning/handling; och varför inte en utsaga?

²⁷ Foucault, *Folie et déraison*, s. v-vi.

²⁸ Jmf. Morris, "Introduction", s. 8; Pheng Cheah, "Biopower and the New International Division of Reproductive Labor", i *Can the Subaltern Speak? The History of an Idea*, red. R. Morris (New York, 2010), s. 181.

på grund av en strukturell ideologisk uteslutning på förhand.²⁹ Spivak påminde om att den subalternen var den som inte kunde tala, med Foucaults vokabulär *frånvaro av verk*, och därför inte kunde utsäga sig själv. Spivaks kritik kan på så vis, enligt min tolkning, ses som en vidareutveckling av denna tidigare debatts frågor och problem.

Den egna positionen och Foucaults episteme

Vilket var då det alternativ som Spivak presenterade? Hon erbjöd på intet sätt ett eget entydigt svar. Däremot argumenterade hon för att det fanns en betydligt större kritisk potential i Derridas ”dekonstruktion”. I denna fann hon en utgångspunkt där inget togs för givet och där allting kunde ”dekonstrueras”; inga fasta kategorier eller långvariga bestämningar tilläts.³⁰ 1976 hade Spivak i förordet till *Of Grammatology* försvarat dekonstruktionens ”kringfläckande värld av relativism” där ingenting tilläts stanna i en stabil bestämning med att det var en rigid kritik av auktoriteter.³¹ Det var enligt mig i denna derridanska anda som Spivak kritiserade Foucault och Deleuze. Hon kritiserade dem genom att dekonstruera begreppet representation och därmed visa hur de hade använt ett begrepp som var såpass mångtydigt att det de sade nästan tappade sin betydelse. Hon förebrådde dem återkommande för att ha framställt (förtryckta) grupper som monolitiska när de hade kungjort dessa gruppers förmåga att tala för *sig själva*; därmed skapade dessa intellektuella enligt Spivak ”the self-proximate, if not self-identical, subject of the oppressed”.³² De förtryckta hamnade därmed enligt Spivak i en alltför enkel och essentialistisk kategori som hon ville upplösa. Men allra mest kanske hon kritiserade Foucault och Deleuze för att ha lämnat sin egen position som västerländska intellektuella oproblematiserad. Spivak framhävde ofta att detta var någonting som Derrida å sin sida var mycket noggrann med att göra. Det finns en speciell passage i *De*

²⁹ Som i analysen av Bhubaneswaris självmord som avslutar ”Can the Subaltern Speak?” och då ledde Spivak till hennes slutsats att den subalternen inte kan tala. Den unga Bhubaneswari hade varit engagerad i en indisk nationalistisk grupp som kämpande för självständighet. Av denna grupp blev hon anförtrord ett avrättningsuppdrag som hon inte klarade av att fullfölja. Därför begick Bhubaneswari självmord. Men trots att hon medvetet tog sitt liv under en period av menstruation för att utesluta alla möjligheter till den typen av spekulationer, så antog de flesta, till och med hennes familj, att hon tagit sitt liv på grund av en ofrivillig graviditet. Vissa ramar för förståelse hindrade hennes röst från att kunna bli hörd. Spivak, ”Can the Subaltern Speak?” s. 307f.

³⁰ Av denna anledning är det inte heller möjligt att definiera dekonstruktion. Men mycket förenklat, och provisoriskt, kan det sägas vara en teoretisk hållning som strävar efter att genom en kritik ”från insidan” sätta fasta bestämningar, oppositioner och auktoriteter i obalans.

³¹ Spivak, ”Translator’s Preface”, i Jacques Derrida, *Of Grammatology*, eng. övers. (Baltimore, 1976), s. lxxii.

³² Spivak, ”Can the Subaltern Speak?”, s. 279.

la grammatologie som Spivak citerat kanske mer än någon annan del. Den handlar om dekonstruktionistens position och hans förhållande till det som dekonstrueras. I Spivaks översättning från 1976 lyder passagen som följande:

The movements of deconstruction do not destroy structures from the outside. They are not possible and effective, nor can they take accurate aim, except by inhabiting those structures. Inhabiting them *in a certain way*, because one always inhabits, and all the more when one does not suspect it. Operating necessarily from the inside, borrowing all the strategic and economic resources of subversion from the old structure, borrowing them structurally, that is to say without being able to isolate their elements and atoms, the enterprise of deconstruction always in a certain way falls prey to its own work.³³

Poängen är alltså att dekonstruktionisten aldrig kan stå utanför det system som dekonstrueras, hen som dekonstruerar ett system kan enbart göra detta genom att själv gå in i det. Därför drabbas alltid dekonstruktionisten själv lika hårt av dekonstruktionen som det som dekonstrueras. Det här var något som Spivak hyllade hos Derrida men kritiserade Foucault för.³⁴ Redan i Spivaks allra tidigaste kritik mot Foucault från förordet i *Of Grammatology* var detta en problematik som hon hade uppmärksammat. Spivak hade där vidhållit att det fanns en genomgående karaktäristik i Foucaults verk: "[Foucault] diagnoses an age in terms of its *epistémè*, the self-defined structure of its knowing. [...] To diagnose the epistemic structure, he has had, with repeated protestations to the contrary, to step out of epistemic structures in general, assuming that were possible."³⁵ Spivak hade alltså hävdad att Foucault alltid ofrånkomligen var en del av det episteme och den makt som han undersökte och att han

³³ Derrida, *Of Grammatology* [1967], eng. övers. (Baltimore, 1976), s.24. Jmf. hur Spivak citerar detta stycke i: Spivak, "Finding Feminist Readings: Dante-Yeats", *Social Text*, nr. 3 (1980), s. 86: Spivak, "Subaltern Studies: Deconstructing Historiography" [1985], i Spivak, *In Other Worlds* (New York, 1988), s. 201. För ett mer nutida exempel, se: Spivak, "Preface", i *Reading Derrida's Of Grammatology*, red. S. Gaston & I. Maclachlan (London, 2011), s. xxxii.

³⁴ Derrida hade i sin kritik av Foucault (apropå Foucaults problem med att finna en framställning och ett språk som inte exkluderar vansinnet, som jag tidigare i detta kapitel diskuterat) skrivit: "Att framställa svårigheten, svårigheten att framställa, är inte samma sak som att övervinna den; tvärtom. Till att börja med är det inte samma sak som att fastslå på vilket språk, från vilken talande instans som svårigheten framställs." Derrida, "Cogitot och vansinnets historia", s. 77. Jmf. Derrida, "Cogito et histoire de la folie", s. 61. Redan i sin föreläsning 1963 hade alltså Derrida kritiserat Foucault för att inte utveckla en diskussion kring sin egen position i ett övergripande system. Foucault ger sken av att kringgå objektifierandets språk genom att utförligt tala om det, men det objektifierande språket är det enda som finns att tillgå och alltså även det som Foucault brukar när han talar om det. Jmf. Spivak "Translator's preface", s. lix.

³⁵ Spivak "Translator's preface", s. lx. Jmf. *ibid.*, s. lvii där hon kritiserade bristen på reflektion av "the investigating subject" inom den strukturalistiska teoriströmningen som hon då räknade Foucault till. Derrida hade på ett liknande sätt kontextualiserat Foucault när han slog fast att det inte var en slump att Foucaults bok var möjlig att skriva vid den historiska tid då den skrevs. Derrida verkade själv antyda att Freud och psykoanalysen redan hade öppnat upp "vansinnets" fångelse en aning och därför gjort det möjligt för sådana som Foucault att arbeta för att göra detta än mer. Jmf. Derrida, "Cogito et histoire de la folie", s. 61.

dessutom, till skillnad från Derrida, inte erkänt detta. Derridas dekonstruktion var ju för Spivak en kritik som endast arbetade inifrån just de strukturer som kritiserades.

I "Can the Subaltern Speak?" hävdade Spivak dessutom att Foucault och Deleuze även mer konkret och politiskt var fast i ett system som de inte själva hade erkänt. Spivak utgick ifrån marxisten Louis Althusserns begrepp *ideologi* för att peka ut hur Foucault och Deleuze som västerländska intellektuella ständigt var i en institutionell position där de hade intresse i att inte problematisera sin egen position och att upprätthålla "the international division of labor". Spivak skrev tidigt i sin text att "the fact that calling the place of the investigator into question remains a meaningless piety in many recent critiques of the sovereign subject." och vidare att: "Western intellectual production is, in many ways, complicit with Western international economic interests." samt att "Some of the most radical criticism coming out of the West today is the result of an interested desire to conserve the subject of the West, or the West as Subject."³⁶ Vidare i texten försökte hon visa hur deras dolda intressen hade tagit sig subtila uttryck i deras konversation. Spivak refererade i det här sammanhanget till Althusser och hans diskussion om hur det för intellektuella är nästintill omöjligt att frigöra sig från den småborgerliga ideologi de ofrånkomligen är en del av i sin institutionella position.³⁷ Spivak påstod alltså att Foucault och Deleuze befann sig i en ideologi som alltid riskerade att leda deras intressen till att upprätthålla Europa som subjekt och att bibehålla den internationella arbetsdelningen. Härigenom gjorde Spivak återigen ett derridanskt drag när hon påpekade att kontexternas och epistemens mästare, Michel Foucault, hade missat sin egen kontext och det episteme (eller den ideologi) som styrde hans intressen.

Den här tematiken blir ännu tydligare när Spivak senare i "Can the Subaltern Speak?" argumenterade för att Derrida besatt just den självmedvetenhet som hade hon hävdad att Foucault saknade. Här framhävde hon återigen att Derrida alltid ofrånkomligen arbetade "within the *historical* closure".³⁸ Hon menade att det inte var möjligt för det undersökande subjektet att frigöra sig från sin egen position och att en självkritik därför måste vara en del av

³⁶ Samtliga citat från: Spivak, "Can the Subaltern Speak?", 271.

³⁷ Se till exempel hennes kritik av Deleuze prioritering av den konkreta erfarenheten som hon menar bara upprätthåller den rådande internationella arbetsdelningen: "Can the Subaltern Speak?", s. 275, 309 n12.

³⁸ Spivak, "Can the Subaltern Speak?", s. 293. Det är anmärkningsvärt att Derrida, i det stycke som Spivak här citerar och refererar till, utöver "the *historical* closure" även i samma sammanhang diskuterar "the *closure* of the *episteme*". Derrida, *Of Grammatology*, s. 93. Jmf. *De la grammatologie*, s. 136f. Foucault hade året innan i *Les mots et les choses* (1966) utvecklat just begreppet "epistème". Även Spivak använder återkommande det Foucault-inspirerade begreppet "epistemic violence" i sin kritik av Foucault. Jmf. "Can the Subaltern Speak?", s. 280ff.

varje seriös kritik. På det här viset hävdade Spivak att Derrida av sagt sig de anspråk på transparens som Foucault och Deleuze enligt Spivak implicit antagit när de hävdade att de som intellektuella upphört att vara representerande subjekt.³⁹ Det är också mycket intressant hur Spivak här lyfte fram Derridas historiska medvetenhet. Som jag återkommer till i nästa kapitel har Derrida av många ofta anklagats för att tvärtom arbeta ohistorisk. Genom att anklaga Foucault för att, till skillnad från Derrida, inte vara historiskt medveten om sin egen plats i ideologin eller epistemet attackerade Spivak Foucaults signum samtidigt som hon radikalt omvärderade Derrida.

Spivaks slutsats att den subalternerna inte kan tala kan även det betraktas som en uppföljning av Derridas tidigare kritik mot Foucault. Den subalternernas tystnad är som jag tidigare argumenterat för jämförbar med Foucaults begrepp *frånvaro av verk* som Derrida hade analyserat. Spivaks problematiserande utgångspunkt hade på ett liknande sätt varit att den subalternerna alltid befann sig i en position av *annanhet* eller *skillnad* jämfört med den dominerande kulturen, till den grad att den subalternerna inte kunde tala.⁴⁰ Det här menar jag är precis samma sorts resonemang som Derrida hade fört i sin kritik av Foucault. Derrida hade anmärkt att vansinnets frigörelse enbart kunde uttalas genom förnuftets (dess förtryckares) språk och därför aldrig kunde frigöras. På samma sätt kunde den subalternerna enligt Spivak enbart tala genom förtryckarens koloniala språk och ramar för förståelse, hen kunde därför aldrig riktigt göra sin egen röst hörd.⁴¹ Även här fanns det alltså ett ifrågasättande av om det inte var så att Foucault's "unquestioned valorization of the oppressed as subject"⁴² var en underskattning av den rådande ordningens och den rådande historiska strukturens eller epistemets makt. Det vill säga just den makt som Foucault själv alltid hade gjort anspråk på att undersöka. Jag menar att Spivak tydligt tog ställning för att Derrida på ett bättre sätt tog hänsyn till de problemformuleringar Foucault själv hade lagt fram utifrån idén om det historiska epistemets stängning och begränsningar för det undersökande subjektet.

³⁹ Jmf. *Dits et écrits II*, s. 307: "Can the Subaltern Speak?", 274f, 293.

⁴⁰ Både Sharp, Hamilton och Young betraktar med viss variation problematiken på detta vis. Jmf. Joanne P. Sharp, *Geographies of Postcolonialism* (Los Angeles, 2009), s. 111; Grant Hamilton, *On Representation: Deleuze and Coetzee on the Colonized Subject*, (Amsterdam, 2011), s. xvi.; Robert Young, *White Mythologies: Writing History and the West*, (London, 1990), s. 164f.

⁴¹ Jmf. återigen med Spivaks redogörelse för Bhubaneswaris självmord, se not 29.

⁴² Spivak, "Can the Subaltern Speak?", s. 274.

Debatten om *Foucault* och *Derrida*

Jag har i föregående avsnitt diskuterat hur Spivak med sin essä "Can the Subaltern Speak?" på vissa sätt anslöt sig till den diskussion som tidigare hade pågått mellan Foucault och Derrida. Som jag försökt visa var flera av de bärande temana i Derridas kritik även närvarande i Spivaks kritik av Foucault. Möjligtvis går Spivaks essä att läsa som en utveckling av Derridas tidigare Foucault-kritik, men kanske är det mer träffsäkert att tolka det som ett exempel på hur starkt präglad Spivak var av Derridas arbetsätt. Hur som helst anser jag att Spivaks essä måste förstås som ett direkt svar till de som vid denna tid hade beskrivit Derrida som en opolitisk och verklighetsfrånvärd teoretiker. Det tredje kapitlet av "Can the Subaltern Speak?" ägnade Spivak åt en diskussion om på vilket sätt Derrida kunde vara till hjälp för postkoloniala tänkare. Detta kapitel inledde hon med att konstatera att det inom amerikansk akademi rådde mer eller mindre konsensus om att Foucault arbetade med verklighet medan Derrida sysslade med textualitet:

On the general level on which U.S. academics and students take 'influence' from France, one encounters the following understanding: Foucault deals with real history, real politics, and real social problems; Derrida is inaccessible, esoteric, and textualistic. The reader is probably well acquainted with this received idea.⁴³

Spivak refererade vidare till tre akademiker (delvis) verksamma i USA som exempel på denna Derrida-kritiska tendens, nämligen Terry Eagleton, Perry Anderson och Edward Said. Framöver vill jag gå vidare med att diskutera Spivaks relation till dessa och på vilket sätt "Can the Subaltern Speak?" kan läsas i denna kontext. Spivak skrev själv att hennes intention inte var att bemöta denna kritik mot Derrida, men jag vill ändå hävda att hela "Can the Subaltern Speak?" kan betraktas som ett försvar för Derrida och dekonstruktion. Genom att dekonstruera Foucault och kritisera honom för att vara essentialistisk vände Spivak upp-och-ner på de invanda bilderna: Foucault blev en essentialist medan den påstått apolitiska Derrida med goda resultat plötsligt visade sig gå väl att förena med marxist-feministisk postkolonial

⁴³ Spivak, "Can the Subaltern Speak?", s. 291. Hur tydligt det är att Spivak riktade sig mot en amerikansk reception av French theory framgår även av hennes argument för att analysera just konversationen "Intellectuals and Power" då den byggde på att det var genom essäsamlingar m.m. som amerikanska akademiker "influerades" av västeuropeiska akademiker. Spivak, "Can the Subaltern Speak?", 308f n3.

kritik.⁴⁴ Som Spivak antydde har Foucaults teories förträfflighet använts för att ställa Derrida i skugga. Spivak utmanade just denna bild genom att, utifrån ett derridanskt arbetssätt, visa hur Foucault ibland tenderade att vara motsatsen till det han har utgett sig för att vara.

Terry Eagleton och Perry Anderson

Jag börjar med att diskutera Spivaks relation till Eagleton och Anderson i den ordning som Spivak själv refererade till dem. Båda dessa akademiker har flera gemensamma nämnare med Spivak. Eagleton är likt henne i grunden litteraturvetare, och alla tre definierar de sig som marxister. Eagleton och Anderson är båda brittiska men de har även på olika vis varit verksamma i USA och haft ett stort inflytande på anglosaxisk litteraturteori i stort. Det är alltså inom en sfär av anglosaxisk, (litteraturvetenskaplig) marxism som dessa tre tillsammans verkade vid denna tid. Den stora skillnaden var att medan Spivak i stort sett alltid utgick ifrån Derridas teorier, så var Eagleton och Anderson mycket skeptiska till dessa. Både François Cusset och Robert Young framhåller just Eagleton och Anderson som framträdande exempel på ortodoxa marxister som hade tagit stark ställning mot den franska poststrukturalismen och framförallt mot Derridas påstådda textualism, antihistoricism och oklara politiska hållning.⁴⁵ Den kritik från Eagleton och Anderson som Cusset och Young syftar på var alltså samma som jag menar att även Spivak vände sig mot. Jag vill försöka visa hur Spivak även vid flertalet tillfällen innan "Can the Subaltern Speak?" hade refererat till Eagleton och Anderson, nästan alltid på ett polemisk vis och ofta för att försvara Derrida. Detta ska jag återkomma till. Vad som först är viktigt att påpeka i detta sammanhang är att både Eagleton och Anderson hade ett finger med i den konferens där Spivak för första gången presenterade "Can the Subaltern Speak?", alltså "Conference on Marxism and the Interpretation of Culture: Limits, Frontiers, Boundaries" vid University of Illinois "Unit for Criticism and Interpretive Theory" år 1983.⁴⁶ Konferensen hade föregåtts av ett antal sommarkurser vid vilka både Spivak och Anderson

⁴⁴ På samma sätt går det också att se en "upp-och-ner-effekt" i hennes användning av Marx. I en tid då Marx av många sågs som alltför totalitär och delvis överspelad försökte Spivak visa hur det hos Marx fortfarande fanns en stor kritisk potential och hur Marx kunde vara förenlig med Derridas dekonstruktion. Ett av Spivaks första påståenden i "Can the Subaltern Speak?" är att "a still more radical decentering of the subject is, in fact, implicit in both Marx and Derrida." Spivak, "Can the Subaltern Speak?", s. 271.

⁴⁵ Cusset, *French Theory*, s. 127; Young, *White Mythologies*, s. 21.

⁴⁶ Då i en opublicerad version och under titeln "Power and Desire". Jmf. Spivak, "In Response", s. 227. Tyvärr har det för mig inte varit möjligt att få tag på slutrapporten från konferensen vilket givetvis hade varit ett källmaterial av högt intresse för min undersökning. De enda två exemplar av denna rapport jag kunnat lokalisera finns båda på amerikanska bibliotek.

var med och undervisade. Första gången "Can the Subaltern Speak?" kom i tryck var i den stora antologi med titeln *Marxism and the Interpretation of Culture* som släpptes 1988 i konferensens efterföljd. Här publicerade alltså Spivak den första tryckta versionen av "Can the Subaltern Speak?", och detta efter att ha redigerat texten under två års tid efter konferensen. Till denna bok bidrog även både Eagleton och Anderson med varsin text.⁴⁷ Jag menar att det är av betydelse att Spivak presenterade sin essä på en konferens om marxism där en stor del av den tidens mest framstående marxister närvarande. Nelson och Grossberg som var ansvariga för konferensen skrev senare att texterna som där presenterades var starkt influerade av de diskussioner och debatter som hade ägt rum under sommarkurserna och vid konferensen.⁴⁸ Jag anser att det inte går att förbise vilken publik Spivak vid denna tid hade framför sig när hon presenterade essän och vad hon i just det sammanhanget ville säga. Framöver vill jag därför argumentera för att Spivak genom "Can the Subaltern Speak?" försökte upprätta ett större gillande av Derrida i en marxistisk anglosaxisk kontext där många hyste en mycket skeptisk hållning till Derrida.

Spivak hade innan hon skrev "Can the Subaltern Speak?" vid flera tillfällen kritiserat Eagletons tolkning och kritik av Derrida och dekonstruktion. Framförallt var det då hans bok *Walter Benjamin: or, Towards a Revolutionary Criticism* (1981) som hon vände sig mot. 1982 hade Spivak starkt kritiserat Eagletons påstådda feminism i detta verk i artikeln "The Politics of Interpretations". Spivak hävdade här att Eagletons "politics of inclusion", som här syftade på ett försök att väva in en feministisk kritik i den marxistiska, på ett alltför förenklat och förminskande vis hade framställt feministisk kritik som en del av en större marxistisk strömning. Spivak framhöll att Eagleton hade värijt sig från de viktigaste frågorna: "The vexed question of how to operate race-, class-, and gender-analyses together is not even considered".⁴⁹ Eagleton hade på så vis enligt henne avstått från att på allvar ta itu med att involvera etnicitets- och genusfrågor i analysen, något som Spivak ständigt har framhållit som nödvändigt. Vidare så kritiserade hon Eagleton för hur han hade hänvisat till en "feminist criticism" (och också kritiserat denna för en rad brister) helt utan att referera till något eller

⁴⁷ Enligt Cary Nelson (personlig kommunikation 7 december 2015), som var konferensens chef, var Eagleton inbjuden men trots att han ville kunde han inte komma. I Eagleton och Andersons texter nämns Derrida någon enstaka gång men bara i ett relativt värdeneutralt sammanhang.

⁴⁸ Cary Nelson & Lawrence Grossberg, "Preface", i *Marxism and the Interpretation of Culture*, red. C. Nelson & L. Grossberg (Urbana, 1988), s. ix.

⁴⁹ Spivak, "The Politics of Interpretations", i *The Politics of Interpretations*, red. W. J. T. Mitchell (Chicago, 1983), s. 277.

någon mer precist och därmed framställt den feministiska rörelsen som om den vore enfaldig. Eagletons halvhjärtade försök att inkludera feminism riskerade alltså enligt Spivak i hög grad att enbart framställa kvinnor som en monolitisk grupp. Istället framhävde hon att: "woman's voice is not one voice to be added to the orchestra; every voice is inhabited by the sexual differential."⁵⁰ Här menar jag att ett välbekant tema från "Can the Subaltern Speak?" föregicks i "The Politics of Interpretations". Likt Foucault och Deleuzes uppmaning att alla ska få tala för sig själva hade Eagleton försökt inkludera kvinnor i den marxistiska kampen, men i båda fallen hade de enligt Spivak glömt bort att *en* kvinnlig eller subaltern röst inte var allas. Jag har argumenterat för att Spivak har framhållit Derridas dekonstruktion som en utväg från sådana förenklande monolitiska framställningsätt. Detta syns även på sätt och vis i "The Politics of Interpretations" där Spivak i sin kritik av Eagleton även hade passat på att i förbifarten kritisera honom för hans framställning av dekonstruktion som en del av dialektiken.⁵¹ Detta tema blir ännu tydligare i "Love Me, Love My Ombre, Elle" (1984) där Spivak vände sig mot "the moral outrage against Derrida" som bland annat kommit från Eagleton.⁵² Delar av denna text går att läsa som en vidareutveckling av den kritik mot Eagletons feminism som Spivak hade lagt fram i "The Politics of Interpretations" två år tidigare. I "Love Me, Love My Ombre, Elle" framhävde nämligen Spivak hur det hos Derrida fanns en stark potential till feministisk kritik, och att det grundläggande i denna var att "no determined essence of woman can be located objectively."⁵³ Det här var ett genomgående tema i Spivaks texter vid denna tid, alltså att en kategori som "kvinna" aldrig fick ses som essentiell utan i slutändan alltid nödvändigtvis måste kunna dekonstrueras och upplösas.⁵⁴ Detta var tydligt i hennes kritik av Eagletons framställning av feminism; Spivak hade hävdad att kategorin "kvinna" hos honom hade blivit alltför förenklad på ett sätt som hennes dekonstruktion inte tillät. Spivak argumenterade alltså på detta vis upprepade gånger för att Eagletons påstådda feminism var starkt bristfällig.

Spivak argumenterade också vid andra tillfällen kring samma tid för att Eagleton hade avstått från att analysera frågor rörande imperialism. I artikeln "Three Women's Texts and a

⁵⁰ Spivak, "The Politics of Interpretations", s. 277.

⁵¹ Spivak, "The Politics of Interpretations", s. 277.

⁵² Spivak, "Love Me, Love My Ombre, Elle", *Diacritics*, vol. 14, nr. 4 (1984), s. 21.

⁵³ Spivak, "Love Me, Love My Ombre, Elle", s. 24.

⁵⁴ Jmf. t.ex. Spivak, "Feminism and Critical Theory", i *For Alma Mater: Theory and Practice in Feminist Scholarship*, red. P. A. Treichler, C. Kramarae, B. Stafford, (Urbana, 1985), s. 119f.

Critique of Imperialism” (1985) argumenterade Spivak för att brittisk 1800-talslitteratur måste analyseras i relation till Storbritanniens dåvarande imperialism. I denna text kritiserade hon Eagleton för att vara en del av de många uttolkare av Charlotte Brontës *Jane Eyre* som blundat för ”the unquestioned ideology of imperialist axiomatics” i detta verk.⁵⁵ Även hans perspektiv på dessa frågor var alltså enligt Spivak bristande. Återkommande framhävde hon Derrida som ett alternativ som måste övervägas. Ett exempel på det här syns i hur hon samma år i ”Deconstructing Historiography” (1985) ifrågasatte Eagletons tolkning av dekonstruktion i *Walter Benjamin* och där vände sig mot hans framställning av dekonstruktion som icke-politisk.⁵⁶ Många upprepade gånger kritiserade alltså Spivak Eagleton för att i sina marxistiska analyser dels förenkla kategorin ”kvinna”, dels förbise frågor kopplade till imperialism, men också för att feltolka Derrida och att alltför lättvindigt förkasta delar av dekonstruktion som apolitisk.⁵⁷

Vad var det då Eagleton hade skrivit om Derrida och dekonstruktion i *Walter Benjamin: or, Towards a Revolutionary Criticism*? I denna bok likt på många andra ställen, framhöll Eagleton en ambivalent inställning. Han skrev där att dekonstruktion på ett vis förnekar förståelse av klassopposition och dialektik till förmån för ideologiskt småborgerliga alternativ.⁵⁸ Samtidigt var han inte sen med att framhålla att han såg en potential till radikal kritik i Derrida. Överlag riktade han dock mycket kritik mot dekonstruktion och återkom flera gånger till hur dekonstruktion och småborgerlighet ofta var nära anknutna till varandra: ”Many of the vauntedly novel themes of deconstructionism do little more than reproduce some of the most commonplace topics of bourgeois liberalism.”⁵⁹ och ”The deconstruction of the traditional autonomous subject now seems more and more the condition of the preservation of that bourgeois-liberal freedom of which such a subject was once thought to be

⁵⁵ Spivak, ”Three Women’s Texts and a Critique of Imperialism”, *Critical Inquiry*, vol. 12, nr. 1 (1985), s. 248.

⁵⁶ Spivak, ”Subaltern Studies: Deconstructing Historiography”, 214f.

⁵⁷ Detta var inte bara en envägs-kommunikation, även Eagleton diskuterade i åtminstone en text 1982 Spivaks försvar av Derrida: ”In 1972, in *Positions*, Jacques Derrida remarked that as far as he was concerned the encounter with Marxism was ‘still to come’. One decade and one global capitalist crisis later, Derrida is, as the actress said to the bishop, a long time coming. Gayatri Spivak has sought to defend this silence on the grounds that Derrida takes a long time to work his way through texts, as though revolutionary politics were a question of library opening hours.” Terry Eagleton, ”Wittgenstein’s Friends”, *New Left Review*, vol. I, nr. 135 (1982), s. 79. Detta var dock en text av Eagleton som Spivak själv aldrig refererade till vid denna tid varför jag inte för någon vidare diskussion kring den i min uppsats.

⁵⁸ Terry Eagleton, *Walter Benjamin: or, Towards a Revolutionary Criticism* (London, 1981), s. 133f.

⁵⁹ Eagleton, *Walter Benjamin*, s. 137.

the source.”⁶⁰ Eagleton framhöll som sagt att det fanns viss potential i dekonstruktion, men han hyste ändå stor skepsis mot många av följderna av dekonstruktion och framförallt mot Derridas egen tystnad om marxism och historiematerialism.⁶¹ Överlag i *Walter Benjamin* verkar det som att Eagleton förhöll sig skeptisk till att dekonstruktion skulle kunna tjäna kritisk marxistisk teori på ett fruktbart vis.⁶² Som jag försökt visa så argumenterade Spivak i en mängd texter tvärtemot Eagleton för att dekonstruktion och marxism kan samverka och komplettera varandra. Det gjorde hon bland annat i ”Can the Subaltern Speak?”.

Det verk av Eagleton som Spivak vände sig mot i "Can the Subaltern Speak?" var dock ett annat än *Walter Benjamin* som hon så många gånger tidigare hade kritiserat, nämligen hans bok *Literary Theory: An Introduction* (1983). Spivak citerade i "Can the Subaltern Speak?" Eagleton från denna bok där han hade skrivit: ”That [Derrida’s] own work has been grossly unhistorical, politically evasive and in practice oblivious to language as ’discourse’ [language in function] is not to be denied.”⁶³ Även om Eagleton överlag i *Literary Theory* förhöll sig välvilligt till Derrida (vilket han väl var tvungen till i och med att det är en teoretisk introduktionsbok), så vidhöll han att Derridas egna verk saknat historiska och politiska perspektiv. Spivak hade ju tvärtom ihärdigt stått fast vid att Derrida kunde användas i de mest politiska sammanhang och absolut gick att kombinera med Marx.⁶⁴ Samtidigt hade Spivak, som jag visat, hävdats att Derrida kanske mer än någon annan tagit hänsyn till historiska frågor genom att ha uppmärksammat sin egen position. Hon hade under lång tid försvarat Derrida mot bland annat Eagletons kritik på just dessa punkter. När Spivak i ”Can the Subaltern Speak?” argumenterade för hur användbar Derrida kunde vara inom radikal kritisk teori är det enligt mig uppenbart hur hon då även bemötte den kritik som riktats mot Derrida från bland andra Eagleton.

Vad gäller en annan av de mer framträdande Derrida-kritikerna från denna tid, Perry

⁶⁰ Eagleton, *Walter Benjamin*, s. 139.

⁶¹ Eagleton, *Walter Benjamin*, s. 140.

⁶² Det måste framhävas att Eagleton ganska sällan kritiserade Derrida själv, istället riktades nästan alltid hans kritik mot amerikanska uttolkare av Derrida (främst den så kallade ”Yale-skolan”). Detta är i sin tur inte så konstigt i och med att det är betydligt troligare att det var dessa snarare än Derrida själv som var Eagletons tilltänkta mottagare. Jmf. Eagleton, *Literary Theory: An Introduction* (Oxford, 1983), s. 148; Eagleton, ”The Idealism of American Criticism”, *New Left Review*, vol. I, nr. 127 (1981), s. 57.

⁶³ Citerat ur: Spivak ”Can the Subaltern Speak?”, s. 291. Kommentaren inom klammer är Spivaks. Jmf Eagleton, *Literary Theory*, s. 148.

⁶⁴ Se utöver tidigare nämnda verk t.ex.: Spivak, ”Scattered Speculations on the Question of Value”, *Diacritics*, vol. 15, no. 4 (1985); Spivak, ”Marx after Derrida”, i, *Philosophical Approaches to Literature: New Essays on Nineteenth- and Twentieth-Century Texts*, red. W. E. Cain (Lewisburg, 1984).

Anderson, hade alltså även han närvarat både vid konferensen där Spivak första gången presenterade ”Can the Subaltern Speak?”, och vid de sommarkurser som föregick konferensen. Han var vid denna tid en ännu tuffare Derrida-kritiker än Eagleton. I boken *In the Tracks of Historical Materialism* (1983, alltså samma år som konferensen gick av stapeln) gick han till hård attack mot hela den (post-)strukturalistiska rörelsen i Frankrike. Han utmålade denna rörelse som en ren motståndare till marxism och historisk materialism.⁶⁵ Kanske allra mest kritisk var han mot dess enligt honom överdrivna fokus på språk, och Anderson framhöll Derrida som den som hade dragit frågan om språk allra längst:

The final step along this path was to be taken by Derrida, who – marking the post-structuralist break – rejected the notion of language as a stable system of objectification, but radicalized its pretensions as a *universal* suzerain of the modern world, with the truly imperial decree, ’there is nothing outside of the text’, ’nothing before the text, no pretext that is not already a text’.⁶⁶

Det här var inte en ovanlig kritik mot Derrida vid denna tid och Spivak hade vid upprepade tidigare tillfällen försvarat honom mot just den här typen av förebråelser.⁶⁷ Hon hade ett flertal gånger argumenterat för att ”text” hos Derrida inte betyder text ”in the narrow sens” (alltså bokstäver på ett papper) utan att detta var något betydligt vidare.⁶⁸ Det här var inte något som Anderson tog hänsyn till. Istället är *In the Tracks of Historical Materialism* för mig ett tydligt exempel på det som Young beskriver i förordet till sin *White Mythologies*, det vill säga den hårdföra debatten mellan kategorierna ”theory” och ”history” som ofta har varit synonym med en debatt mellan French theory och marxism. Young skriver att: ”One popular and persuasive view suggests that theory neglects history and that, insofar as you attach a primacy to the political, you should reject theory’s ’textuality’ for history and ’the real’.”⁶⁹ Anderson kan sägas tillhöra precis den grupp som vid denna tid vidhöll denna ståndpunkt. När Spivak citerade Anderson i ”Can the Subaltern Speak?” så var det en mening från honom som tydligt underströk Derridas distans från ”den riktiga världen” och som dessutom anknöt till den gamla debatten mellan Foucault och Derrida:

⁶⁵ Anderson, Perry, *In the Tracks of Historical Materialism* (London, 1983), s. 30-33.

⁶⁶ Anderson, *In the Tracks of Historical Materialism*, s. 42.

⁶⁷ Som tydligast är detta i Spivak, ”Marx after Derrida”.

⁶⁸ Jmf. Spivak, ”Can the Subaltern Speak?”, s. 286f, s. 311 n49; Spivak, ”Marx after Derrida”, s. 227; Spivak, ”Translator’s Preface”, s. lxx. Detta tema kommer jag utveckla under rubriken ”Edward Said”.

⁶⁹ Young, *White Mythologies*, s. vi.

With no commitment to exploration of social realities at all, Derrida had little compunction in undoing the constructions of [Lévi-Strauss and Foucault], convincing them both of a 'nostalgia of origins' – Rousseauesque or pre-Socratic, respectively – and asking what right either had to assume, on their own premises, the validity of their discourses.⁷⁰

Här hänvisade alltså Anderson direkt till debatten mellan Foucault och Derrida (han citerade den till och med i stycket som följde detta). Spivak refererade således implicit till denna när hon citerade detta stycke från Anderson. Spivak kommenterade vidare polemiskt mot Andersons citat att om det var något hon hade velat göra i "Can the Subaltern Speak?", så var det att visa att "a nostalgia for lost origins" måste överges.⁷¹ Hela hennes resonemang byggde på idén om att det inte fanns en ursprunglig subaltern röst som kunde komma till tals; att ett sökande efter en sådan röst riskerade att leda till en essentialisering av den "autentiska" subalternerna. På så vis drog Spivak i sin kritik av Anderson själv en parallell mellan sin och Derridas kritik av Foucault.

Jag har argumenterat för att det inte var en slump att Spivak när hon första gången presenterade "Can the Subaltern Speak?" gjorde det vid en konferens för marxism. Eller rättare sagt så var det inte en slump att Spivak skrev en text på det viset till och i samband med en stor internationell marxistisk konferens. Som Young argumenterar för fanns det vid denna tid många (marxister) som likt Anderson ställde upp "teori" och "historia" som akademiska motpoler som uteslöt varandra. Spivaks ihärdigt framhållna åsikt att marxism och Derridas dekonstruktion var förenliga menar jag till stor del var ett implicit svar på den kritik som Anderson, Eagleton med flera hade riktat mot den påstått apolitiska och ohistoriska Derrida. Spivak rörde sig vid den första presentationen av "Can the Subaltern Speak?" inom en kontext där dessa frågor var omdiskuterade. "Begreppet" *Derrida* var här omtvistat, hur väl detta begrepp och de perspektiv och teorier som associerades med det gick att bruka inom vad Spivak kallade "radical criticism" var en het fråga.⁷² Många marxister var i detta sammanhang skeptiska, men Spivak vände sig emot dessa och försökte istället visa hur Derrida absolut kunde vara politisk. Hon framhöll att marxistiska tänkare skulle kunna ha stor nytta av

⁷⁰ Citerat ur: Spivak, "Can the Subaltern Speak?", s. 291. Jmf. Anderson, *In the Tracks of Historical Materialism*, s. 53.

⁷¹ Jmf. Spivak, "Can the Subaltern Speak?", s. 291.

⁷² Jmf. Spivak, "Can the Subaltern Speak?", s. 271.

Derrida, inte minst för att kunna inkludera frågor om kvinnor och människor utanför västvärlden i deras analyser på ett mer självreflekterande, problematiserande och icke-essentialiserande vis.

Edward Said

Utöver Eagleton och Anderson så nämnde Spivak alltså ytterligare en tredje teoretiker som exempel på sin samtids Derrida-motstånd, nämligen Edward Said. Även Said var likt Spivak och Eagleton i grunden litteraturvetare, han var dock inte på samma sätt som de övriga tydligt uttalad marxist. Däremot är han den teoretiker som, framförallt i efterhand, tillsammans med Spivak (och ibland även Homi Bhabha) oftast nämns som företrädare för vad som brukar kallas "postkolonial teori". Spivak refererade ofta till Said och ibland företrädde de vid konferenser och liknande "tredje världen-frågor" tillsammans.⁷³ Bart Moore-Gilbert är en av få som diskuterar den punkt jag intresserar mig för här, alltså hur Spivak i "Can the Subaltern Speak?" försökte försvara Derrida mot vissa kritiker. Den kritiker som Moore-Gilbert framförallt diskuterar är just Said.⁷⁴ Jag har argumenterat för att Eagleton och Anderson var viktiga motståndare till Spivak i frågan om Derrida när hon skrev "Can the Subaltern Speak?", men det var ändå Said som enligt mig allra tydligast framträdde i denna position (trots att han stod lite i bakgrunden av Eagleton och Anderson i Spivaks diskussion om Derrida). Den kanske viktigaste poängen här är att varken Eagleton eller Anderson på ett särskilt uppenbart eller självklart sätt hade tagit parti för Foucault i jämförelse med Derrida. Det hade däremot Said gjort.

Said hade i flera texter öppet dömt ut Derrida, ofta genom att ha jämfört honom med Foucault. Det är här som det meningsutbyte mellan Foucault och Derrida som jag presenterade i mitt första kapitel får sin fulla innebörd för min uppsats. Said hade nämligen på ett mycket tydligt sätt tagit avstamp i just denna debatt.⁷⁵ Första gången han gjorde det var i artikeln "The Problem of Textuality" från 1978. I denna tog Said sin utgångspunkt i det syrliga svar som Foucault hade skrivit till Derrida 1972. Said skrev i sin artikel:

⁷³ Jmf. Spivak, "The Politics of Interpretations", s. 278.

⁷⁴ Bart Moore-Gilbert, *Postcolonial Theory: Contexts, Practices, Politics* (London, 1997), s. 82.

⁷⁵ Jmf. Moore-Gilbert, *Postcolonial Theory: Contexts, Practices, Politics*, s. 82f.

Derrida and Foucault are opposed to each other on a number of grounds, and perhaps the one specially singled out in Foucault's attack on Derrida – that Derrida is concerned only with "reading" a text and that a text is nothing more than the "traces" found there by the reader – would be the appropriate one to begin with here. According to Foucault, if the text is important for Derrida because its real situation is literally an abysmally textual element, *l'écriture en abîme* with which (Derrida says in "La double séance") criticism so far has been unable really to deal, then for Foucault the text is important because it inhabits an element of power (*pouvoir*) with a decisive claim on actuality, even though that power is invisible or implied. Derrida's criticism therefore moves us *into* the text, Foucault's *in* and *out* of it.⁷⁶

Said kritiserade alltså Derrida för liknande frågor som Eagleton och Anderson senare skulle göra; att Derrida inte intresserade sig för diskussioner om makt och liknande, utan enbart fokuserade på en text i sig. Mycket av det här resonemanget utgick ifrån Derridas uppmärksammade uttalande "il n'y a pas de hors-texte" som Spivak i sin översättning av *De la grammatologie* översatte garderad med både hängslen och livrem: "There is nothing outside of the text [the is no outside-text; *il n'y a pas de hors-texte*]."⁷⁷ Detta var alltså precis samma citat som Perry Anderson citerade och också vände sig mot. Suids kritik var snarlik Foucaults kritik av Derrida från 1972; även där hade Foucault kritiserat Derrida för att enbart vara en textualist som förbisåg historiska och maktrelaterade frågor. Foucault hade anklagat Derrida för att företräda en "liten pedagogik [...] som lär eleven att det *ingenting finns utanför texten*".⁷⁸ Både Andersons och Suids tolkningar av Derridas uttalande ställde sig mycket nära denna parafrafras från Foucault. Spivak försvarade i början av åttiotalet Derrida mot denna kritik i artikeln "Marx after Derrida" där hon polemiskt vände sig mot Frederic Jameson och just Said.⁷⁹ Spivak argumenterade för att de helt hade feltolkat Derrida som en ren textualist: "These critics understand the Derridean suggestion—'there is no absolute extra-text'—through a

⁷⁶ Edward W. Said, "The Problem of Textuality: Two Exemplary Positions", *Critical Inquiry*, vol. 4, nr. 4 (1978), s. 674.

⁷⁷ Derrida, *Of Grammatology*, s. 158. Jmf. Derrida, *De la grammatologie*, s. 220.

⁷⁸ Foucault, "Min kropp, detta papper, denna eld" [1972], sv. övers. i Michel Foucault, *Diskursernas kamp*, red. T. Götselius & U. Olsson (Stockholm, 2008), s. 151. Min kursivering. I Foucaults original var parafrafrasen på Derridas "il n'y a pas de hors-texte" ännu tydligare: "il n'y a rien hors du texte". Foucault, "Mon corps, ce papier, ce feu" [1972], i Michel Foucault, *Dits et écrits II 1970-1975*, red. D. Defert & F. Ewald (Paris, 1994), s. 267.

⁷⁹ "Marx after Derrida" publicerades först i *Philosophical Approaches to Literature* (1984), denna text måste dock Spivak ha skrivit tidigare, med stor säkerhet 1980 eller -81 i och med att hon på s. 244 n1 skrev att *Les Fins de l'homme* (som gavs ut 1981) var under utgivning, samtidigt som hon i andra noter hänvisade till verk utgivna 1980. Vid den här tiden hade inte Spivak kommenterat Eagleton eller Andersons kritik (och större delen av dem var ju också skriven senare) och det är på intet sätt säkert att hon hade läst dem, annars är det enligt mig mycket troligt att hon även hade vänt sig till dessa vid detta tillfälle. Jameson är ytterligare en amerikansk marxistisk litteraturvetare. Hans relation till Spivak har jag dock valt att avstå från att behandla vidare i denna uppsats då polemiken mellan Spivak och honom aldrig var i närheten av lika tydlig som mellan henne och Eagleton, Anderson eller Said.

reduction of 'textuality' to the narrowly verbal/visual text...⁸⁰ Spivaks önskan att få Derrida omvärderad framgår enligt mig tydlig i hur hon här korrigerade sin tidigare översättning av det omdebatterade Derrida-citatet från "there is nothing outside of the text" (som inbjuder till Foucault, Anderson och Saids gemensamma tolkning av *textualisten Derrida*) till den betydligt mer snäva och kryptiska formuleringen "there is no absolute extra-text". I dessa olika översättningsnyanser blir just kampen om den amerikanska *Derrida* tydlig; var Derrida likställd med en reduktion av allting till text? Eller problematiserade Derrida dikotomier som faktiskt var betydelsefulla och politiska? De olika engelska översättningarna gav helt olika svar på dessa frågor. Här är det uppenbart hur de små förskjutningarna, de subtila konnotationerna som dessa olika akademiker försökte ge till substantivet *Derrida*, betydde väldigt mycket för hur *Derrida* framställdes och värderades.

Även i "Can the Subaltern Speak?" var det just Saids "profound misapprehension of the notion of 'textuality'" som Spivak vände sig mot.⁸¹ Den text av Said som Spivak direkt refererade till här var hans bok *The World, The Text, and the Critic* från 1983. Dess nionde kapitel var en redigerad version av "The Problem of Textuality" och i detta kapitel hade Said på samma sätt som i den tidigare artikeln ställt upp Derrida och Foucault mot varandra. Alltså som motpoler där Derrida bara går in i texten och analyserar dess textuella element medan Foucault å andra sidan först går in i texten, men sedan går ur densamma i en analys av dess diskursiva maktmekanismer. Vad jag vill argumentera för härnäst är att Spivak i "Can the Subaltern Speak?" till stor del lade upp sin kritik av Foucault på samma sätt som Said hade gjort i sin kritik av Derrida. Jag menar att det var liknande teman som upprepades, och att det var liknande frågor som stod på spel. Som Moore-Gilbert anmärker så var å ena sidan Saids kritik baserad på Foucaults tidigare av Derrida, men även Spivaks kritik utgick å andra sidan, som jag försökt visa i mitt första kapitel, från Derridas kritik av Foucault.⁸² Jag menar att en stor del av det som Spivak i "Can the Subaltern Speak?" hävdade var bristfälligt hos Foucault var exakt detsamma som Said tidigare hade hyllat Foucault för och kritiserat Derrida för. Spivak kastade helt enkelt om de roller Said hade tilldelat Foucault och Derrida. Således

⁸⁰ Spivak, "Marx after Derrida", s. 227.

⁸¹ Spivak, "Can the Subaltern Speak?", s. 292. Jmf. Mortons diskussion om Spivaks kritik av Said vad gäller denna fråga. Stephen Morton, *Gayatri Chakravorty Spivak*, (London, 2003), s. 16ff. I allmänhet använde Spivak, likt Derrida, begreppet "text" betydligt vidare än vad som är vanligt, hon skrev t.ex. om "the social text of imperialism" och "the text of female exploitation". Spivak, "Can the Subaltern Speak?". s. 286, s. 288. Jmf. not 68.

⁸² Moore-Gilbert, *Postcolonial Theory: Contexts, Practices, Politics*, s. 83.

menar jag att "Can the Subaltern Speak?" till stor del var en omvärdering av Saids slutsatser från "The Problem of Textuality". Said hade alltså 1983 åter publicerat sin kritik av Derrida (i redigerad version) i *The World, the Text, and the Critic* och hade därmed åter uppmärksammat sina tidigare ställningstaganden just vid den tid då Spivak skrev "Can the Subaltern Speak?".

Jag har tidigare argumenterat för att Spivak i "Can the Subaltern Speak?" kritiserade Foucault för hans bristande transparens och medvetenhet om sin egen position. Motsvarande fråga hade Said å sin sida redan lyft, men då som en kritik av Derrida. Said frågade i *The World, the Text, and the Critic* hur det kunde vara möjligt för Derrida att systematiskt ställa sig utanför den logocentriska världen som han menade att alla andra författare var fast i. Said påpekade, likt jag påvisade i föregående kapitel, att Derrida själv hade ställt en liknande fråga till Foucault i "Cogitot och vansinnets historia" 1963; frågan om hur det kunde vara möjligt att ställa sig utanför det system som kritiserades. Said hävdade dock att Derrida själv gått i just den fälla som han tidigare hade anklagat Foucault för att fastna i.⁸³ Jag menar att det var just dessa problemformuleringar som Spivak åter lyfte i "Can the Subaltern Speak?" men nu återigen som en kritik av Foucault i Derridas anda. Parallellt med detta försvarade hon Derrida och underströk hur han aldrig hade förnekat att han var en del av de system som han kritiserade. För att komplicerat sammanfatta det hela: Derrida kritiserade 1963/1967 Foucault för att ofrånkomligen själv vara delaktig i det förnuftets system som han hade velat kritisera; 1972 svarade Foucault och kritiserade i sin tur Derrida för att vara fast i en diskurs som han inte kunde ta sig ur; Said kritiserade 1978/1983 även han Derrida för att inte öppet ha erkänt sig vara en del av den logocentriska värld som han kritiserade; Spivak vidhöll vid flera tillfällen därefter att Derrida mer än någon var medveten om att han ofrånkomligen var en del av det som han dekonstruerade och hon kritiserade i "Can the Subaltern Speak?" istället Foucault för att inte ha gjort upp med sin egen position, Spivak kritiserade dessutom Said för att totalt ha feltolkat Derrida. I dessa böljande debatter fanns en form av ekoeffekt där Foucault och Derrida kritiserade varandra för samma sak och där Said och Spivak kritiserade Derrida respektive Foucault för samma sak – alltså för att utan att erkänna det vara fast i ett system som det inte går att göra sig fri från. Jag menar att det är uppenbart hur dessa författare rörde sig inom samma område av frågor, problem och värderingar. Det var samma teoretiska egenskaper som ansågs värdefulla; att själv vara medveten om sin egen position, att utveckla

⁸³ Said, *The World, the Text, and the Critic*, (Cambridge, 1983), s. 189f.

teorier med politisk kritisk potential, att ställa sig på utsatta grupperns sida och bidra till förutsättningar där dessa kunde ta plats, med mera. Spivak och Said höll sig på så vis inom samma värderingssystem (som de kan sägas ha ärvt från debatten mellan Foucault och Derrida). Spivak och Said skilde sig dock radikalt åt i sina åsikter om huruvida det var *Foucault* eller *Derrida* som bäst bar dessa dygder och var en god teoretisk utgångspunkt.

Jag anser att det är tydligt att Spivak i sin kritik av Foucault i ”Can the Subaltern Speak?” utgick ifrån tidigare debatter och tidigare problemformuleringar. Genom att beröra samma typ av frågor som Foucault och Derrida hade debatterat gick hon i polemik med framförallt Said som kort dessförinnan hade lyft dessa frågor i en amerikansk kontext och där aktualiserat relationen mellan Foucault och Derrida. Många av de frågor som Said hade lyft diskuterades av Spivak i ”Can the Subaltern Speak?”; även titelns fråga var aktuell i relation till de resonemang som Said tidigare hade fört. Begrunda följande citat från Suids *The World, the Text, and the Critic* som tydliggör flera av dessa poänger:

Temperamentally, and no doubt because [Foucault] is an intellectual uniquely gifted to see that intellectuals are part of the system of discursive power, he has written his books in solidarity with society's silent victims to make visible the actuality of discourse and to make audible the repressed voice of its subjects.⁸⁴

Said hade här prisat Foucault för just det som Spivak hävdade att han hade misslyckats med. Frågan om möjligheten att få förtrycktas röst att bli hörd hade varit grundläggande i debatten mellan Foucault och Derrida och utgjorde som titeln indikerar huvudtemat för Spivaks ”Can the Subaltern Speak?”. Samtidigt hyllade Said Foucault för att vara väl medveten om sin position som intellektuell. Men detta var, som jag också försökt visa, en av de allra skarpaste punkterna i Spivaks kritik av Foucault. Spivaks hela kritik gick ut på just det här; att Foucaults egenskaper, som Said hade hyllat honom för, enbart var illusoriska. Spivak vände upp och ner på de bilder av Foucault och Derrida som Said hade förmedlat till de amerikanska läsarna. Det är uppenbart hur Said och Spivak var för sig försökte slita i begreppet *Foucault* för att däri lägga olika betydelser och värden: var *Foucault* en teoretisk flyktväg från förtryck till frigörelse, eller var *Foucault* en värdelös och förrädisk skenhelighet? Det var enligt mig de betydelser som Said och Spivak på var sin sida försökte lägga in i *Foucault*. På liknande vis

⁸⁴ Said, *The World, the Text, and the Critic*, s. 216.

behandlade de begreppet *Derrida*: Said (liksom Eagleton och Anderson) försökte här i en amerikansk kontext skapa *Derrida* som ett tecken för världsfrånvänd, ohistorisk och apolitisk textualism. Spivak strävade efter att göra det rakt motsatta.⁸⁵

Stick i stäv med i stort sett allt vad jag har argumenterat för skrev Spivak i ”Can the Subaltern Speak?” att ”it is not my intention here to counter the specific view of Derrida promoted by these influential writers [Eagleton, Anderson och Said]”.⁸⁶ Apropos den motsättning som verkar finnas mellan detta citat och mina egna slutsatser så vill jag vända mig till den distinktion Skinner gör mellan motiv och intention.⁸⁷ Denna distinktion erbjuder ett sätt att tala om intention och mening utan att förlita sig på psykologiska *motiv* hos den enskilde författaren. Jordheim argumenterar för att intention hos Skinner istället måste förstås som ett språkligt och textuellt fenomen.⁸⁸ Det är detta perspektiv jag använder mig av, och utifrån detta blir inte den intressanta frågan vad Spivak psykologiskt ville göra eller sa att hon ville göra. Istället blir det viktiga vad Spivak ofrånkomligen gjorde, åstadkom eller talade emot när hon förde teoretiska argumentationer i anknytning till vissa specifika

⁸⁵ Said hade alltså vid flera tillfällen attackerat Derrida och istället framhävt Foucaults föredömlighet. Spivak gjorde det rakt motsatta. Många av diskussionerna som Spivak förde i "Can the Subaltern Speak?" handlade kring frågan om vilka teorier som på ett effektivt sätt kunde användas för att kritisera västerlandets dominans över resten av världen. Denna dominans var något som både Said och Spivak försökt kritisera i en stor del av deras produktioner. Här går det att koppla Spivaks diskussioner och ställningstaganden till den så kallade "Subaltern Studies Group". Detta var en grupp ledd av historikern Ranajit Guha och bestående av mestadels andra indiska akademiker. De försökte skriva en sorts underifrån-historia där de fokuserade på de grupper som (framförallt under imperialismen) tystats genom historien. De var vid denna tid en nyupptäckt rörelse för Spivak och hon inspirerades mycket av deras arbeten. Samtidigt var hon skarpt kritisk till många aspekter hos dem och inte minst deras önskan att återskapa ett förlorat subalternt medvetande. Denna kritik utvecklade Spivak främst i "Subaltern Studies: Deconstructing Historiography" (1985) som hon skrev parallellt med "Can the Subaltern Speak?". Men även i det senare nämnda verket diskuterade hon gruppen. Spivak skrev i "Can the Subaltern Speak?" att denna grupp både rörde sig inom Foucaults regioner och erkände hans inflytande. Spivak, "Can the Subaltern Speak?", s. 283. Denna grupp:s historiska metod liknade på många vis Foucaults arkeologi, och på samma sätt som hos honom handlade det om att ge de förtryckta en röst. Denna visions möjligheter var ju Spivak skeptisk mot. Hennes kritik av Foucault och hennes hyllande av Derrida skulle då kunna tolkas som ett försök att ändra Subaltern Studies Group:s riktning för att få dess forskning att nå hela den potential som Spivak såg i den. I avslutningen av "Can the Subaltern Speak?" skrev Spivak att hon för feministiska tredje-världen-akademiker fann "a long-term usefulness in Jacques Derrida which I seem no longer to find in [Michel Foucault and Gilles Deleuze]." Spivak, "Can the Subaltern Speak?", s. 308. Det är enligt mig mycket troligt att det här inte minst var mot Subaltern Studies Group som Spivak riktade sig för att leda in dessa mot en mer feministisk och dekonstruktionistisk inriktning. Utifrån detta perspektiv var det logiskt för Spivak att försvara Derrida mot just marxister som Anderson och Eagleton och postkoloniala teoretiker som Said. Subaltern Studies Group var starkt marxistiskt influerad (framförallt via Gramsci som hade myntat begreppet *subaltern*) och de utgick på samma sätt som Said ifrån Foucaults teorier. Att undersöka "Can the Subaltern Speak?":s relation till Subaltern Studies Group skulle kräva en egen undersökning varför jag väljer att inte behandla den här intressanta frågan mer utförligt än så här i min uppsats.

⁸⁶ Spivak, "Can the Subaltern Speak?", s. 292. Citatet understryker samtidigt något som varit en grundläggande utgångspunkt för mig: att det i dessa diskussioner snarare än om den empiriska personen Jacques Derrida handlade om den specifika bild av *Derrida* som vissa tänkare hade lanserat i USA.

⁸⁷ Jmf. Skinner: "Motives, Intentions and the Interpretation of Texts" [1972], i Quentin Skinner, *Meaning and Context: Quentin Skinner and his Critics*, red. J. Tully (Cambridge, 1988), s. 71ff.

⁸⁸ Helge Jordheim, *Läsningens vetenskap : utkast till en ny filologi* (Gråbo, 2003), 238f.

problemformuleringar i hennes tid och i relation till vissa specifika begrepp, i detta fallet *Foucault* och *Derrida*. Genom att diskutera dessa ”begrepp” och de frågor och problem som var kopplade till dem i hennes kontext så menar jag att hon därigenom, medvetet eller ej, (re-)agerade i det här sammanhanget och utmanade de specifika bilder av *Foucault* och *Derrida* som Eagleton, Anderson och Said hade förmedlat i den amerikanska akademien.

När Spivak kritiserade Foucault och hyllade Derrida gjorde hon det som jag visat inom ramarna för de frågor som andra tidigare hade lyft. Spivak hade själv tidigare läst dessa texter och genom att beröra samma frågor var det inom detta mer eller mindre avgränsade område av idéer och begrepp som hon rörde sig när hon själv skrev. Hon verkade inom vad jag skulle vilja kalla ett speciellt ”idérum”; det vill säga en kontext där vissa frågor och begrepp var aktuella och omtvistade, där vissa specifika egenskaper värderades högt och där företrädare för olika ståndpunkter läste och reagerade på varandras texter. Jag menar att Spivaks idérum till stor del utgick ifrån debatten från sextio- och sjuttioalet mellan Foucault och Derrida: ett rum där frågor om textualitet/historia var hett omdebatterade; där frågor om förtryck och representation aktualiserades; där det var ett angeläget problem för intellektuella hur de skulle betrakta sin egen position, vilken roll de själva skulle ha och där de var tvungna att problematisera huruvida de borde eller kunde tala för någon annan alternativt låta någon annan tala för sig själv. Jag menar att när French theory slog igenom i USA blev ”begreppen” *Foucault* och *Derrida* även de aktuella begrepp med många frågor och problem kopplade till sig, inte minst de jag just har räknat upp. Jag behöver inte spekulera kring huruvida Spivak medvetet skrev ”Can the Subaltern Speak?” som ett slags svar till Eagleton, Anderson och Said. Jag menar istället att det ofrånkomligen var ett svar eller en handling i denna kontext just därför att de rörde sig inom samma ”idérum”. Jag har argumenterat för att *Foucault* och *Derrida* vid denna tid och plats var omtvistade begrepp och att de frågor och problem som författarna Foucault och Derrida på sin tid hade lyft åter aktualiserades inom denna amerikanska akademiska kontext där French theory just slagit igenom. I min läsning av ”Can the Subaltern Speak?” och dess kontext blir dessa frågor på nytt hett stoff i en kamp om *Foucault* och *Derrida*.

Avslutning

I ett större perspektiv är det uppenbart att Spivak inte kan betraktas som en ren anti-foucauldian. Både Moore-Gilbert och Mark Sanders argumenterar för detta med hänvisning till att Spivak i flera texter efter "Can the Subaltern Speak?" använde sig av Foucaults verk som utgångspunkt.⁸⁹ Jag menar att detta inte bara är något som gäller Spivaks senare texter, utan att Foucault även hade varit en uttalad inspiration för henne i flera tidigare texter.⁹⁰ Sanders och Moore-Gilberts antaganden här anser jag vara typexempel på resultatet av en historieskrivning som söker lite väl mycket efter kontinuitet och logik. Moore-Gilbert beskriver det som att Spivak direkt efter "Can the Subaltern Speak?" genomförde en "profound reconsideration of Foucault". Jag anser att detta synsätt är alltför förenklande. "Can the Subaltern Speak?" föregicks som sagt även av en mängd exempel från Spivak som motsade hennes uttalanden om att hon inte såg någon användning av Foucault. Jag menar alltså att det inte är möjligt att säga att Spivak hade en anti-Foucault-period fram till och med "Can the Subaltern Speak?" som hon sedan bröt med för att istället helt plötsligt gå in i en pro-Foucault-period. Detta är ett tydligt exempel på hur en önskan att kunna kategorisera eller period-indela på ett logiskt vis, att söka koherens i en författares produktion, kan leda till att viktiga aspekter förbises.⁹¹ I min uppsats har jag istället försökt uppmärksamma hur "Can the Subaltern Speak?" kan betraktas som ett inlägg i en diskussion som var specifik för den tid och plats där den skrevs. Därför menar jag att det är viktigt att förstå Spivaks ställningstagande mot Foucault i "Can the Subaltern Speak?" snarast som strategiskt. Spivak såg en stor potential i Derrida inom kritisk teori, en potential som många inom marxism och postkolonial teori inte såg. Kan det varit så att *Foucault* just där och då var ett nödvändigt mål att skjuta ner för att inom en amerikansk akademisk kontext kunna framhäva Derridas användbarhet? Det var just utifrån Foucault som Said hade kritiserat Derrida och hävdade att denne inte var mer än en textualist som förbisaåg alla historiska aspekter. Jag har argumenterat

⁸⁹ Moore-Gilbert, *Postcolonial Theory: Contexts, Practices, Politics*, 98f; Mark Sanders, *Gayatri Chakravorty Spivak: Live Theory* (London, 2006) s. 86.

⁹⁰ Se t.ex.: Spivak, "Explanation and Culture: Marginalia" [1979], i Spivak, *In Other Worlds*, s. 284f, n14, n20, n26; Spivak, "Finding Feminist Readings: Dante-Yeats" s. 85; "Unmaking and Making in *To the Lighthouse*" [1980], i Spivak, *In Other Worlds*, s. 45.

⁹¹ Jmf. Skinners begrepp "mythology of coherence". Skinner, "Meaning and Understanding in the History of Ideas" [1969], i Quentin Skinner, *Meaning and Context: Quentin Skinner and his Critics*, red. J. Tully (Cambridge, 1988), s. 38-43.

för att Spivaks ställningstaganden inte kan betraktas som riktade direkt mot Foucault och Derrida som personer, utan mot de amerikanska begreppsliga skapelserna *Foucault* och *Derrida*. Det handlade enligt mig för Spivak inte om att göra ett inlägg i en debatt *mellan* Foucault och Derrida utan om att göra ett inlägg i en debatt *om* *Foucault* och *Derrida*. Spivaks argumentation mot Foucault kan i det sammanhanget ses som en retorisk effekt där ”spelbrickorna” *Foucault* och *Derrida* kastas om på den amerikanska akademiska marknaden. Spivak gav *Derrida* en annan betydelse och ett annat värde i en amerikansk kontext än vad Eagleton, Anderson och Said tidigare hade gjort.

Jag har argumenterat för att det finns många paralleller mellan hur Derrida på sextioalet hade kritiserat Foucault och hur Spivak drygt 20 år senare gjorde detsamma. Jag menar att Spivak på ett retoriskt vis förkastade Foucault utifrån samma typ av kritik som Derrida hade gjort cirka tjugo år tidigare. Det som jag har hävdad var anledningen till att Spivak ställde Foucault och Derrida mot varandra är dels att dessa själva polemiskt hade debatterat med varandra, men ännu mer för att det var just denna jämförelse som Said strax tidigare hade gjort. Said hade, i en amerikansk kontext där dessa franska teoretiker just slagit igenom stort, blåst nytt liv i de frågor som Foucault och Derrida debatterade under sextio- och sjuttioalet och där dessa teoretiker stod i skarpt motsättning mot varandra. Spivak hade å sin sida redan 1976 introducerat Derrida för en bredare amerikansk och anglosaxisk publik i det omfattande förordet till hennes översättning av *Of Grammatology*. Därefter argumenterade hon gång på gång för att Derridas dekonstruktion var mycket användbar inom feministisk, marxistisk och postkolonial kritisk teori. Hon försvarade dessutom ihärdigt Derrida mot kritiker från de fält som hon själv var verksam inom. Dessa kritiker var å ena sidan fokuserade på ”tredje världen-frågor” som Said, å andra sidan var det marxistiska skribenter som Anderson och Eagleton.

”Can the Subaltern Speak?” är en mycket komplex text som sett till dess omfång är oerhört rik på skilda teman och referenser. Jag ser det som omöjligt att historiskt ”förklara” en sådan text (om det ens går med någon?). Vad jag har försökt göra är att föreslå och undersöka ett specifikt perspektiv utifrån vilket det går att betrakta och förstå denna text. Det här utesluter absolut inte att andra perspektiv hade gett andra slutsatser som säkert skulle kunna vara nog så intressanta. Jag vidhåller dock ändå att det perspektiv jag valt på ett mycket effektivt sätt synliggjort många av de frågor som var omdebatterade i Spivaks samtid och som jag menar var av stor vikt för henne när hon skrev sin essä. Jag har i min uppsats argumenterat

för att sammanhanget där Spivak skrev och första gången presenterade "Can the Subaltern Speak?" måste beaktas. Här har jag understrukt att Spivak gjorde detta på en internationell konferens för marxism. Jag menar att hon måste ha varit starkt medveten om vilken publik hon hade framför sig där. Som jag i min undersökning har kommit fram till hade det i detta sammanhang under flera år pågått diskussioner om Derrida och möjligheten att använda Derrida inom politisk, kritisk och marxistisk teori. Många hade i denna kontext uttryckt starkt skeptiska åsikter om Derrida. Jag har genom exempel från flertalet texter som Spivak skrev innan och parallellt med "Can the Subaltern Speak?" visat hur hon under flera års tid försvarade Derrida mot marxistiska och postkoloniala teoretiker som hade framställt honom som mer eller mindre värdelös. "Can the Subaltern Speak?" kan kanske betraktas som kulmen på detta försvar. Under dessa år hade i alla fall Eagleton, Anderson och Said – vars Derrida-tolkningar Spivak opponerade sig mot i denna essä – varit de tydligaste meningsmotståndarna som Spivak försvarade Derrida mot. Jag har argumenterat för att Spivak framhöll Derrida och dekonstruktion som en väg för att göra intellektuella mer medvetna om sin egen position, och för att undvika att framställa utsatta grupper som monolitiska kollektiv som oproblemiskt kunde föra sin egen talan. Hon argumenterade upprepade gånger för att dekonstruktion kunde vara ett sätt att problematisera alla dessa frågor och kategorier som förenklat tagits för givna; ett sätt att inkludera ett problematiserande feministiskt och postkolonialt perspektiv i en akademi där de "subalternerna" enligt henne ofta förbisågs. Spivaks ställningstagande framgår tydligast i hur hon kritiserade Foucault utifrån marxism (Marx och Althusser) och dekonstruktion (Derrida). Detta gjorde hon i en miljö där Derrida sågs som en hopplös textualist som inte var möjlig att sammanföra med (marxistisk) kritisk teori med politiska ambitioner. Jag menar att det är i en sådan läsning som en stor del av Spivaks (ej nödvändigtvis direkt uttalade) polemiska agerande blir som mest tydligt. I en kontext av French theory i USA har jag tolkat "Can the Subaltern Speak?" som ett försök att kasta om vissa brickor på den amerikanska akademins spelplan. Spivaks försök att politisera Derrida och förena honom med Marx, och hennes försök att visa Foucaults fallgropar, kan alla ses som delar av detta.

Käll- och litteraturförteckning

- Anderson, Perry. *In the Tracks of Historical Materialism* (London, 1983).
- Cheah, Pheng. "Biopower and the New International Division of Reproductive Labor", i *Can the Subaltern Speak? The History of an Idea*, red. R. Morris (New York, 2010).
- Cusset, François. *French Theory: How Foucault, Derrida, Deleuze & co Transformed the Intellectual Life of the United States* [2003], eng. övers. (Minneapolis, 2008).
- Deleuze, Gilles & Michel Foucault. "Les intellectuels et le pouvoir" [1972], i Michel Foucault, *Dits et écrits II 1970-1975*, red. D. Defert & F. Ewald (Paris, 1994).
- "Intellectuals and Power" [1972], eng. övers. i Michel Foucault, *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*, red. D. F. Bouchard (Ithaca, 1977).
- Derrida, Jacques. *De la grammatologie* (Paris, 1967).
- *Of Grammatology* [1967], eng. övers. (Baltimore, 1976).
- "Cogito et histoire de la folie", i *L'écriture et la différence*, (Paris: 1967).
- "Cogitot och vansinnets historia" [1967], sv. övers., *Arche*, vol. 34-35, (2011).
- Eagleton, Terry. "The Idealism of American Criticism", *New Left Review*, vol. I, nr. 127 (1981).
- *Walter Benjamin: or, Towards a Revolutionary Criticism* (London, 1981).
- "Wittgenstein's Friends", *New Left Review*, vol. I, nr. 135 (1982).
- *Literary Theory: An Introduction* (Oxford, 1983).
- Eribon, Didier. *Michel Foucault: (1926-1984)* [1989], sv. övers. (Höör, 1991).
- Fareld, Victoria. "Contexts in Flux: Textual Concerns for the Historian of Ideas", *Ideas in History*, vol. II, nr. 3 (2007).
- Foucault, Michel. *Folie et déraison: L'histoire de la folie à l'age classique* (Paris, 1961).
- "Mon corps, ce papier, ce feu" [1972], i Michel Foucault, *Dits et écrits II 1970-1975*, red. D. Defert & F. Ewald (Paris, 1994).
- "Min kropp, detta papper, denna eld" [1972], sv. övers. i Michel Foucault, *Diskursernas kamp*, red. T. Götselius & U. Olsson (Stockholm, 2008).
- Hamilton, Grant. *On Representation: Deleuze and Coetzee on the Colonized Subject* (Amsterdam, 2011).
- Jordheim, Helge. *Läsningens vetenskap : utkast till en ny filologi* (Gråbo, 2003).

- Khalifa, Jean. "Introduction", i Michel Foucault, *History of Madness*, red. J. Khalifa (London, 2006).
- Lotringer, Sylvère & Sande Cohen. "Introduction: A Few Theses on French Theory in America", i *French Theory in America*, red. S. Lotringer & S. Cohen (New York, 2001).
- Moore-Gilbert, Bart. *Postcolonial Theory: Contexts, Practices, Politics* (London, 1997).
- Morris, Rosalind (red.). *Can the Subaltern Speak? The History of an Idea*, (New York, 2010).
- "Introduction", i *Can the Subaltern Speak? The History of an Idea*, red. R. Morris (New York, 2010).
- Morton, Stephen. *Gayatri Chakravorty Spivak* (London, 2003).
- *Gayatri Spivak: Ethics, Subalternity and the Critique of Postcolonial Reason* (Cambridge, 2007).
- Nelson, Cary & Lawrence Grossberg. "Preface", i *Marxism and the Interpretation of Culture*, red. C. Nelson & L. Grossberg (Urbana, 1988).
- Ray, Sangeeta. *Gayatri Chakravorty Spivak: In Other Words* (Malden, 2009).
- Said, Edward W. "The Problem of Textuality: Two Exemplary Positions", *Critical Inquiry*, vol. 4, nr. 4 (1978).
- *The World, the Text, and the Critic*, (Cambridge, 1983).
- Sanders, Mark. *Gayatri Chakravorty Spivak: Live Theory* (London, 2006).
- Seferin, James. "Derrida, Foucault and 'Madness, the Absence of an Œuvre' ", *Meta. Research in Hermeneutics, Phenomenology, and Practical Philosophy*, vol. III, nr. 2 (2011).
- Sharp, Joanne P. *Geographies of Postcolonialism* (Los Angeles, 2009).
- Skinner, Quentin. *Meaning and Context: Quentin Skinner and his Critics*, red. J. Tully (Cambridge, 1988).
- "Meaning and Understanding in the History of Ideas" [1969], i Quentin Skinner, *Meaning and Context: Quentin Skinner and his Critics*, red. J. Tully (Cambridge, 1988).
- "Motives, Intentions and the Interpretation of Texts" [1972], i Quentin Skinner, *Meaning and Context: Quentin Skinner and his Critics*, red. J. Tully (Cambridge, 1988).

- Spivak, Gayatri Chakravorty. "Translator's Preface", i Jacques Derrida, *Of Grammatology*, eng. övers. (Baltimore, 1976).
- "Finding Feminist Readings: Dante-Yeats", *Social Text*, nr. 3 (1980).
 - "Unmaking and Making in *To the Lighthouse*" [1980], i Spivak, *In Other Worlds* (New York, 1988).
 - "The Politics of Interpretations", i *The Politics of Interpretations*, red. W. J. T. Mitchell (Chicago, 1983).
 - "Love Me, Love My Ombre, Elle", *Diacritics*, vol. 14, nr. 4 (1984).
 - "Marx after Derrida", i, *Philosophical Approaches to Literature: New Essays on Nineteenth- and Twentieth-Century Texts*, red. W. E. Cain (Lewisburg, 1984).
 - "Feminism and Critical Theory", i *For Alma Mater: Theory and Practice in Feminist Scholarship*, red. P. A. Treichler, C. Kramarae, B. Stafford, (Urbana, 1985).
 - "Scattered Speculations on the Question of Value", *Diacritics*, vol. 15, no. 4 (1985).
 - "Subaltern Studies: Deconstructing Historiography" [1985], i Spivak, *In Other Worlds* (New York, 1988).
 - "Three Women's Texts and a Critique of Imperialism", *Critical Inquiry*, vol. 12, nr. 1 (1985).
 - Gayatri Chakravorty, "Can the Subaltern Speak?", i *Marxism and the Interpretation of Culture*, red. C. Nelson & L. Grossberg (Houndmills: 1988).
 - "Kan den subaltern tala?" [1988], sv. övers. i *Postkoloniala studier*, red. Konstfack (Stockholm, 2002).
 - "In Response: Looking Back, Looking Forward", i *Can the Subaltern Speak? The History of an Idea*, red. R. Morris (New York, 2010).
 - "Preface", i *Reading Derrida's Of Grammatology*, red. S. Gaston & I. Maclachlan (London, 2011).
- Young, Robert. *White Mythologies: Writing History and the West*, (London, 1990).